

HOOFSTUK IV

DIE ONTWERP VAN 'N PEDOTERAPEUTIESE PRAKTYK

"The only man who is educated is the man who has learned how to learn."

- Carl Rogers

1. INLEIDING

Die studieterrein van die ortopedagogiek is problematiese opvoeding. Ongeag die belemmeringsfaktore ten grondslag van die situasie, of die uitkoms van die gebeure, bly problematiese opvoeding nog steeds *opvoeding*. Daar is dus nie sprake van ortopedagogiese kategorieë nie. Al die pedagogiese kategorieë het segswaarde vir die ortopedagogiek. Dit is juis wanneer die opvoedingsessensies wat deur die kategorieë verwoord word verskraald of versteld verskyn dat dit op problematiese opvoeding dui. Ten einde 'n opvoedingsgebeure as problematies te kan benoem, moet al die pedagogiese kategorieë in die vorm van kriteria in berekening gebring word.

Dit is ten aansien van evaluering of beoordeling van:

- (i) die aanvanklike stand van die opvoedingsgebeure,
- (ii) die toereikendheid van die hulpverleningsaksie, en
- (iii) die uitkoms, of rendement van die hulpverlening,

dat die ortopedagoog die sinsamehange tussen al die kriteria (soos daargestel deur al die pedagogiekperspektiewe) in berekening moet bring. Ortopedagogiese evaluering is slegs moontlik in die brandpunt waar al die pedagogiese perspektiewe konvergeer.

Wanneer 'n opvoedingsgebeure as problematies bestempel is, gaan die ortopedagoog mikro-analities te werk ten einde die spesifieke verskynsel verder te verbesonder. Hierdie verkenning is ingebed in die diagnostisering wat noodwendig die terapie vooraf moet gaan ten einde te

kan kom tot sinvolle doelformulering. Soos in die geval van evaluering, kan die pedagoog slegs oorgaan tot doelafrigrensing en formulering vanuit 'n situasie waar al die pedagogiese kriteria in berekening gebring word.

Ook ten aansien van die beplanning, aktualisering en evaluering van ouerbegeleiding, moet die ortopedagoog 'n konvergensie van pedagogiese kriteria in berekening bring.

In hoofstuk III is aangetoon dat al die pedagogiese kategorieë in die pedoterapeutiese gebeure verskyn en dat pedoterapie inderdaad opvoedingshulp is. Van der Stoep maak die uitspraak dat die opvoeding sig in die onderrig verwerklik en dat die sin van die onderrig in die opvoeding geleë is. In die lig hiervan kan gekonstateer word dat pedoterapie inderdaad onderrig is.

Onderrig gaan in funksie in die vorm van 'n les. Die volwassene wil vir die kind 'n les leer, in die skool, by die huis, maar ook tydens terapie. Die didaktiese-pedagogiek het reeds die struktuur van die les blootgelê. Dit is moontlik om die les te ken, te verklaar en in aansyn te roep in terme van sy konstituente. Hierdie lesstruktuur maak dit vir die volwassene moontlik om in verantwoordelikheid 'n gereformeerde veld te skep waarin dit moontlik en selfs waarskynlik is dat die kind sal leer.

Die terapeutiese gebeure dra die kleur van dringendheid. Spoedige, blywende resultate is 'n hoë prioriteit. Tydsbeperking figureer prominent. Die pedoterapeut durf nie op 'n lukraak wyse die hulpverlening aanpak en hoop op toevallige sukses nie. Wanneer hy homself veroorloof om in te gryp ten aansien van die wordingsgang van 'n kind, kan hy uiteraard nie sukses waarborg nie, maar moet hy op grond van sy gespesialiseerde kundigheid sukses waarskynlik maak. Hy moet hom dus verantwoord ten aansien van sy terapeutiese praktykstigting.

Dit sou dus sinvol wees om in die lig van die didakties-pedagogiese insig aangaande die lesstruktuur, die pedoterapeutiese gebeure te deurskou, ten einde te poog om eweneens 'n struktuur bloot te lê aan die hand waarvan die terapeut praktyk kan stig.

2. DIE PEDOTERAPEUTIESE VERLOOPSTRUKTUUR

2.1 INLEIDING

Opvoeding is met menswees gegee. Waar opvoeding voorkom, kom opvoedingsfoute ook voor. Hulpverlening aan kinders in opvoedingsnood is geen resente verskynsel nie (Leder, 1968). Veel is al daarvoor gesê en geskryf. Weens die gebrek aan fundamentele wetenskaplike besinning by vele van diegene wat hulle in die praktyk besig hou met hulpverlening, het 'n Babelse verwarring ontstaan en het daar 'n wekroep om ordening opgegaan (Bergin en Strupp, 1972; Porter, 1968). "Those who are oriented towards problem solving, such as the clinicians and the educators, and those who are oriented towards empiricism, such as researchers and experimenters, have a common cause in criticism of theory. They seek to bind themselves to method and facts ... Nevertheless, facts themselves cannot make a science. They must be ordered and organized into a meaningful and useful pattern." (Rhodes en Tracy, Vol. I, 1977, p. 14). Hierdie "patroon" of vorm waarin dit wat wesenlik is ten aansien van die fenomeen, gegiet word, maak dit kenbaar, verstaanbaar en beoordeelbaar (Van der Stoep, 1972, p. 1). Dit stel ook die praktisyn in staat om op verantwoordbare wyse die gebeure in aansien te roep. Ten einde praktyk te kan stig, moet die konstituente of "boustene" van die fenomeen ter hand wees. 'n Teorie wat struktuur blootlê, staan dus in diens van die praktyk. In hierdie opsig is die sin van teoretisering geleë in sy diensbaarheid aan die praktyk. In die taal van Van der Stoep: Teorie sonder 'n praktyk het nie 'n oorsprong nie en 'n praktyk sonder 'n teorie is bodemloos.

Waar ortopedagogiese hulpverlening in funksie gaan as pedoterapie, neem dit 'n vorm aan soortgelyk aan 'n les. Die bedoeling is immers dat die kind onder rigtinggewing van die volwassene iets sal leer. Bergin en Strupp (1972, p. 436) maak die uitspraak dat navorsers in die toekoms rekening sal moet hou met die feit dat terapie "*consists of a set of specifiable technical operations to reach specifiable objectives*". Dit hou implikasies in vir die stigting van praktyk, maar ook vir die onderrig van pedoterapie aan studente. Daar is egter belangrike aksentverskille wat die formele onderrigsles onderskei van die terapeutiese "les". Hierdie rede, gepaard met die definitiewe skoolse konnotasie wat

aan die woord "les" kleef, maak dit wenslik om eerder die term "sessie" te gebruik. Laasgenoemde het ook al inslag gevind in die hulpverleningspraktyk.

Wanneer 'n pedoterapeut 'n sessie beplan, blyk dit dat hy ten aanvang moet besin oor die aangeleentede van doelstellings, inhoud aan die hand waarvan hy die doel kan bereik, die vorm waarin hierdie inhoud ter sprake gaan kom en die handeling wat nodig is ten einde die aangeleentheid in beweging te bring.

Vervolgens sal elk van hierdie konstituente van nader beskou word.

2.2 DOELSTELLING

Doelstelling vorm nie slegs die vertrekpunt van elke terapeutiese gebeure nie, maar is rigtinggewend ten aansien van al die besluite en keuses wat die terapeut moet neem in sy (i) ontwerp van die sessie, (ii) inset tydens die sessie, (iii) evaluering aan die einde van elke sessie en by beëindiging van die terapeutiese kontak in sy geheel.

Doelstellinge is oriënteringsbakens vir die terapeut. Nie slegs dui dit mikpunte aan nie, maar stel ook grense of perke. Dit verhoed dat die terapie vasval in 'n moeras van algemene gepraatery, of andersyds ontaard tot 'n oefening in terapeutiese tegniek wat, hoe interessant ook al vir die terapeut, die kind weinig nader bring aan 'n oplossing vir sy probleme.

Duidelike doelstellinge verleen nie slegs stukrag aan die gang van die terapeutiese verloop nie, maar werk rigtinggewend en suiwerend ten aansien van die terapeutiese verhouding. Die terapeut met 'n doel voor oë raak nie so medebetrokke by die nood van die kind dat sy empatie tot simpatie vervlak nie. 'n Doelgerig gestigte terapeutiese verhouding is gestroop van afgetrokkenheid, kilheid, kleinserigheid, besitlikheid, nuuskierigheid, familiariteit en ander bybedoelinge wat mislukking predisponeer.

De Corte (1973) toon aan dat daar by doelstelling ten aansien van die onderrigsgebeure vier aangeleenthede ter sprake is, te wete formulering, inventarisering, klassifisering en evaluering. Dit geld ewe seer ten aansien van pedoterapie.

2.2.1 Inventarisering

Dit gaan hier om die versameling van alle moontlike doelstellings wat ter sprake is ten aansien van die kind-in-nood:

- (i) Ook die vasgelope kind is nog steeds 'n nie-volwassene wat betrokke is in die bereiking van volwaardige volwasseheid in al sy konsekwensies.
- (ii) Die kind verkeer op 'n spesifieke wordings- en ontwikkelingsvlak en daar is sprake van 'n besondere peil van gevormdheid (met ander woorde die geantisipeerde pedagogies bereikbare vlak).
- (iii) Die betrokke kind het spesifieke moontlikhede en tekortkominge in sy persoonsaktualisering en in sy situasie. Dit hou verband met die aard en omvang van sy uitval.
- (iv) Die kind kom uit 'n spesifieke kulturele-sosiale milieu met 'n spesifieke kultuurerfenis en lewensfilosofie. Hy moet binne sy gemeenskap vir hom 'n staanplek verworf.
- (v) Elke kind is immer gesitueerd en is steeds in verhouding tot:
 - homself,
 - sy medemens,
 - die dinge, konkreet en abstrak, en
 - God.

Al vyf hierdie aangeleenthede moet in berekening gebring word wanneer daar 'n inventaris van pedoterapeutiese doelstellings opgestel word.

Die netelige kwessie van die versoenbaarheid van die terapeut se eie lewensfilosofie en dit wat algemeen aanvaar word in die milieu van die

kind is hier spitsgedrewe. Die pedoterapeut kan nie 'n doel in vooruitsig stel wat irrelevant is, of in botsing is met wat as waardevol en behoorlik geag word in daardie milieu waar die kind sy weg na volwassenheid moet baan nie. Indien pedoterapie oor die rasseen taalskeidslyn heen enigsins lewensvatbaar gemaak moet word, moet die terapeut sig vergewis van die geldende normstruktuur in die kind se kulturele-sosiale omgewing en moet hy sy eie partikuliere lewensfilosofie in berekening bring. Ernstige botsings belemmer kongruensie (of egtheid) in die terapeutiese verhouding.

In indirektiewe pedoterapie dring die terapeut nie sy partikuliere waardehiërargie en normsistiem aan die kind op nie, maar begelei die kind langs die weg van verantwoordelikheid tot 'n eie stellingname. Sin en betekenisgewing is 'n persoonlike aangeleentheid, iets wat uniek en eie aan die individu is (Ungersma, 1961). Die pedoterapeut kan die kind slegs begelei tot die maak van 'n eie keuse, tot aktualisering van eie moontlikhede. (Let wel: Alle aktualisering geskied deur die self; iemand anders kan nooit die kind se moontlikhede vir hom aktualiseer nie, ook nie sy singewingsmoontlikheid nie.)

Die terapeut kan nouliks tot inventarisering van doelstellinge oorgaan indien hy nie benewens pedoterapie ook aandag skenk aan die ander been van ortopedagogiese hulpverlening, naamlik ouerbegeleiding nie. Die bedoeling ten aansien van ortopedagogiese hulp is immers om die kind weer by sy natuurlike opvoeders uit te bring. Dit is slegs moontlik wanneer die waardehiërargie van die ouers in berekening gebring word ten aansien van inventarisering. Ook ten aansien van hierdie aangeleentheid blyk die driepoligheid van ortopedagogiese hulp, te wete die kind, die ouers en die terapeut. Hierdie driepoligheid vorm die skering en inslag van pedoterapie.

Enige inventaris van pedoterapeutiese doelstellings moet noodwendig benewens bogenoemde aangeleenthede die volgende momente akkommodeer:

- (i) 'n opheffing van die wordingsremmingsfaktore,
- (iii) in beweging stel van wording via herstel van opvoeding,
- (iii) 'n versnelling van wording ten einde die wordingsagterstand op te hef,

- (iv) herstel van toekomspektief tussen ouers en kind ten einde die gangbare opvoedingsweg sonder inset van die terapeut voort te sit.

2.2.2 Formulering

Naas die byeenbring van 'n veelvoud terapeutiese doelstellinge moet die pedoterapeut vervolgens aandag skenk aan die omskrywing, afbakening, begrensing en juiste verwoording van die doelstellinge. Dit bring mee dat die doelstellinge verkonkretiseer word. Pragtige abstrakte doelstellinge blyk dikwels in praktyk onuitvoerbaar te wees. Die terapeut moet die doelstellinge formuleer in duidelik verstaanbare taal, sodat dit

- (i) vir hom as rigtinggewer spesifieke, afgegrensde doelwitte duidelik na vore bring;
- (ii) vir die ouer as medebetrokkene by die ortopedagogiese gebeure verstaanbaar, verhelderend, verklarend en rigtinggewend sal wees, en
- (iii) deur ander kundiges geverifieer en geëvalueer kan word.

Konkreet geformuleerde doelstellinge, dit wil sê die uitdrukking van doelstellinge in terme van funksionele handeling, is 'n aangeleentheid wat hoog aangeslaan word deur behavioristies georiënteerde terapeute. Die doel word verwoord in terme van kinderlike gedrag. Die terapeut vra telkens die vraag: wat moet die kind kan *doen*? Hierdie werkswyse bring 'n groot mate van helderheid, afgrensing en ordening teweeg. Dit omseil ook vele valse verwagtinge en misverstande tussen terapeut, ouer en kind. Die nadeel is egter dat die terapeut telkens in die versoeking is om slegs daardie doelstellings wat sig leen tot formulering in terme van gedrag in berekening te bring. Doelstellinge wat slaan op aangeleenthede wat nie geredelik van funksionele handeling af te lese is nie, word buite rekening gelaat. Die stand van aangeleenthede soos waardering, aanvaarding, verantwoordelike besef, agting, begrip en gehoorsaamheid is inderdaad oplaas van die kind se gedrag af te lees, maar indien die terapeut dit wil formuleer in terme van konkreetheid, is hy genoop om die trefvlak of aktualiseringsomstandighede in te perk ten einde dit noukeurig te verwoord. Hy sou

dan moet spesifiseer onder welke omstandighede, in welke situasies en in wisselwerking met wie en wat word van die kind verwag om hoe op te tree. So 'n beheptheid met formulering in terme van aandui-bare gedrag verwater die terapeutiese gebeure tot 'n afskaduing van wat dit behoort te wees.

'n Bruikbare middeveg blyk te wees om doelstellinge in terme van werkwoorde te formuleer. (Vergelyk in die verband die psigopedago-giese kategorieë wat ook almal in terme van werkwoorde geformuleer is, byvoorbeeld, beleef, ervaar, wil, ken, gedra, distansieer, eks-ploreer, dink ensovoorts.) Dit gee aanduidinge van gedrag sonder om die doel so te versplinter dat die terapeutiese trefkrag verlore gaan.

Die besondere rol wat taal speel ten aansien van hierdie aangeleentheid, word aangetoon deur Snyman (1979, pp. 156-157) wanneer sy konstateer dat die taal waarin doelstellinge geformuleer word, 'n spieël-beeld bied van gehalte, maar ook aanduiding van didaktiese opgawes gee. Doelformulering het implikasies vir die seleksie, ordening en evaluering van terapeutiese inhoud. Indien doelstelling en inhoud bou-stene is in die struktuur van pedoterapie, is taal die bindstof. Die funksies van taal in die pedoterapeutiese gebeure is 'n aangeleentheid wat lank reeds agterweë gebly het en dringend navorsing verg.

2.2.3 Evalueer

Alvorens die pedoterapeut kan handel ooreenkomstig die beoogde doelstellinge, moet hy eers elk van daardie doelstellinge evalueer in die lig van:

- (a) Die pedagogiese wenslikheid van die doelstelling. In die lig van sy wetenskaplike insig aangaande kinderlike wording, word psigopedagogiese kategorieë as kriteria aangewend ten einde te bepaal of die beoogde doel sal bydra tot bereiking van die oorkoepelende mikpunt van alle pedoterapie, te wete die *wording tot volwassenheid* van die kind.

- (b) Na aanleiding van sy diagnostiese verkenning van die moontlikhede en gebreke van die unieke kind tydens die diagnostiseringsfase, beslis die terapeut of die doelstellinge realisties is. Hy vra homself telkens die vraag af of dit hoegenaamd moontlik is vir die spesifieke kind om vanuit sy spesifieke gesitueerdheid hierdie spesifieke doel te bereik.
- (c) Die terapeut bring ook die algemeen geldende mensbeskouing van die maatskappy waartoe die kind behoort en waarin hy verder tot volwassenheid sal word, in berekening. Waardes mag grootliks dieselfde wees in verskillende gemeenskappe, maar die norm waaraan die waardeverwerking gemeet word, verskil. Die terapeut moet dus in voeling wees met die sosiale herkoms van die kind. Pedoterapie kan nie in 'n lugleegte of lewensvreemde, geïsoleerde omgewing plaasvind nie.

Wittkower en Dubreuil (1971, p. 9) meld dat die nastreef van die behoorlikheidseise van 'n spesifieke gemeenskap dikwels juis lei tot spanning by die individu of tussen individue. Hulle maak die volgende indeling van sodanige faktore:

- (i) Taboes - in sommige gemeenskappe word bepaalde rolle volgens tradisie toegesê aan dogters en seuns. Geen afwyking van die geëgte gedrag word geduld nie.
- (ii) Waardeversadiging - die kind streef 'n norm so konsekwent na dat hy dit tot uiterstes oordryf, byvoorbeeld gehoorsaamheid word 'n slaafse volgsaamheid.
- (iii) Waardepolimorfisme - daar bestaan botsende waardes binne dieselfde kulturele struktuur, byvoorbeeld in 'n gemeenskap bestaande uit immigrante uit verskillende lande, of 'n oerpaar met verskillende godsdienstige oortuigings.
- (iv) Kultuurgebonde gewoontes - in gemeenskappe waar bygeloof hoogty vier, is kinders onderworpe aan immerteenwoordige angste en selfs vrees.

- (v) Kultuurgebonde sieninge oor kinderopvoeding - in streng patriargale stelsels geld outoritêre gesagsbeoefening deur mans. Ander gemeenskappe is egter so permissief ten aansien van hul kinders, dat dit onveiligheid wek weens gebrek aan perke.

In sy evaluering van doelstellinge moet die pedoterapeut al die bo genoemde fasette in berekening bring. Dit mag nodig wees om eers 'n paar sessies oerbegeleiding te laat verloop, ten einde tot duidelikheid te kom ten aansien van die ouers se standpunt en om moontlike weerstand, agterdog en afsydigheid van opvoederskant uit die weg te ruim alvorens die pedoterapeut kan oorgaan tot die volgende stap in sy doelstellingstaak, te wete die klassifikasie van terapeutiese doelwitte.

2.2.4 Klassifikasie

Dit gaan hier om die ordening van doelwitte in 'n planmatige sisteem wat ewewigtigheid sal verseker, maar ook sal uitmond in 'n hiërargie van doelwitte.

Daar dien op gelet te word dat inventariseer, formuleer, evalueer en klassifiseer van doelstellinge nie noodwendig opeenvolgende fases in die voorbereiding van die terapeut is nie, maar eerder onderskeibare fasette.

Die alombekende taksonomie van Bloom wat 'n verfynde indeling van kognitiewe persoonsmoontlikhede bied, het in die formele skoolse onderrigsgebeure meer waarde as in die pedoterapeutiese onderrigsgebeure. In Bloom se klassifikasiesisteem berus die swaartepunt by die verstandsmoontlikhede. Die affektiewe, normatiewe en psigomotoriese persoonsmoontlikhede is vir die pedoterapeut van ewe groot belang. Gevoelstablisering vorm die gepreformeerde veld vir die pedoterapeutiese verloop. Doelstellinge wat slaan op aktualisering van gevoelsmoontlikheid is nie noodwendig vir die pedoterapeut van groter waarde nie, maar ten aansien van die tydsimperatief is daar groter dringendheid aan verbonde.

Die waarde van 'n gedifferensieerde persoonsbeeld of persoonsdiagram wat tydens die diagnostiese fase verkry word, is reeds in 1939 deur Carl Rogers beklemtoon. Aan die hand van die mikroanalise van die unieke kind se persoonstruktuur enersyds en 'n makroanalise van kinderlike psigiese lewenstruktuur (soos oopgedek deur die psigopedagogiek) andersyds, is dit moontlik om spesifieke leerdoelwitte af te baken. Die pedoterapeut is dan gevrywaar teen die eensydige beklemtoning van dit wat onmiddellik opval, ten koste van ander minder opvallende, maar ewe belangrike doelwitte. Die ortopedagogiese diagnostisering bied dus 'n beeld van die pedagogies bereikte vlak van wording wat teen die psigopedagogies ontblote bereikbare vlak van wording opgeveeg word.

In sy klassifikasie van doelstellinge onderskei die pedoterapeut ten aansien van:

- (a) Oorkoepelende doelstellinge, dit wil sê daardie doelwitte wat ingebed is in die uiteindelijke bereiking van volwassenheid deur die kind, en wat ooreenstem met die algemene opvoedingsdoelstellinge soos dit deur die ouers ook nagestreef word. Die kategorieë van die fundamentele pedagogiese doelstruktuur verwoord hierdie doelstellinge.
- (b) Implisiete doelstellinge, dit wil sê daardie doelwitte wat vir alle kinders op enige gegewe moment geld. Hieronder ressorteer aangeleenthede soos 'n stabiele gevoelslewe, 'n geordende kognitiewe belewingstruktuur, toereikende aktualisering van wilslewe, ontsluiting van self vir die werklikheid, oriëntering van self ten aansien van die werklikheid en harmonieuse medemenslike verhoudinge. Inderdaad sou alle pedagogiese kategorieë tot doelstellinge omvorm kon word en onder hierdie afdeling tuisgebring word.
- (c) Eksplisiete doelstellinge, dit wil sê daardie doelstellinge wat te make het met die unieke kind se noodsituasie. Die spesifieke simptome waarin die nood geopenbaar word sou hier in berekening gebring word. Dit is van kardinale belang dat die positiewe at-

tribute van die gesin in berekening gebring word by eksplisiete doelstellinge. Dit is dikwels raadsaam om aanknopingspunte te vind by positiewe aangeleenthede soos 'n hegte gevoelsband en dan vanuit die bereiking van minder dringende doelwitte die terapeutiese gebeure te rig op die kardinale probleemarea.

Eksplisiete doelstellinge word hiërargies georden. Oorkoepelende en implisiete doelstellinge is almal by elke terapeutiese sessie betrokke, maar ten aansien van eksplisiete doelstellinge maak die pedoterapeut by die beplanning van elke individuele sessie 'n keuse. Die hiërargiese ordening is dus telkens aan heroorweging onderworpe.

Ten aansien van die aangeleentheid van doelstelling kan die waarde van 'n deeglike diagnostiese fase nie oorbeklemtoon word nie (Rosenthal en Levine, 1971). Kinderlike afwyking ontstaan nie oornag nie. Dit het 'n aanloop en 'n gevolg. Dit is nie eenvoudig 'n hier en nou aangeleentheid nie. Dit is onmoontlik om die dialektiese gebeure van appèl en antwoord te begryp en te wysig indien die pedoterapeut nie beskik oor 'n verwysingsraamwerk aan die hand waarvan hy sy hulpverlening doelgerig kan laat verloop nie.

2.3 INHOUD

2.3.1 Inleiding

In die skoolse onderrigssituasie het die onderwyser slegs 'n beperkte keuse ten aansien van inhoud. Hy is gebonde aan die voorgeskrewe kurrikulum wat vanaf owerheidsweë vasgestel is. Die kurrikulumvoorskrifte geld ten aansien van al die kinders wat sig op daardie tydstip in 'n bepaalde skoolstanderd bevind. Hy oefen wel 'n keuse uit ten aansien van die eksemplaar. Die kind het minimale keusemoontlikheid. Hy word op direkte wyse aan die inhoud blootgestel, wat hy binne 'n gegee tydperk moet bemeester.

In die huislike onderrigssituasie, selekteer die ouer inhoud op grond van die kulturele eise van sy gemeenskap en sy eie intuïtiewe ken van

die wordingsvlak van sy kind. Daar is 'n vloeibare tydsbeperking aan verbonde. Seleksie van inhoud geskied dikwels toevallig na gelang die eise van die oomblik. Ook in hierdie geval het die kind slegs geringe inspraak in die keuse van inhoud. Die ouer maak 'n keuse van inhoud ten aansien van 'n enkele kind of ten behoewe van al die kinders in die huisgesin.

Alhoewel die terapeutiese gebeure 'n leergebeure is en sig nie anders kan voltrek as aan die hand van inhoud nie, figureer inhoud op 'n aanduibaar anderse wyse in die pedoterapie. Daar bestaan geen kurrikulum van geselekteerde, geordende en geëvalueerde inhoud nie. Die benadering soos geopenbaar in sommige gestruktureerde behavioristiese gedragswysigingsprogramme, om wel geselekteerde inhoud in te sluit ten behoewe van alle kinders wat 'n spesifieke simptoom openbaar, word as pedagogies onverantwoordbaar verwerp omdat dit die uniekheid van die kind, die onherhaalbaarheid van sy spesifieke situasie, sy keusemoontlikheid en openheid misken.

2.3.2 Keuse van inhoud

Tydens non-direktiewe terapie maak die terapeut geen keuse ten aansien van die inhoude wat tydens terapie teenwoordig gestel gaan word nie. Hy inisieer ook nie die gebeure aan die hand van inhoud nie, maar laat alle inisiatief en daarmee ook alle verantwoordelikheid oor aan die kind.

Pedoterapie kan nooit non-direktief wees nie, omdat 'n kind per definisie nog nie sedelik selfstandig is en dus self verantwoordelikheid kan dra nie. Ten tweede beskik die kind oor 'n beperkte ervaringsbesit en is sy greep op die werklikheid nog so onvolkome dat hy 'n beperkte kontakradius het ten aansien van die inhoud. Die kind-in-nood bevind hom juis in 'n knelsituasie ten aansien van sy betekening van werklikheid en is daarom geneig tot 'n skewe visie. Die verantwoordelikheid vir die voorlegging van die inhoud, berus daarom by die terapeut.

Ten aansien van die pedoterapeutiese is daar weliswaar geen kurrikulum van inhoud nie, maar die terapeut is ook nie ongebonde in sy keuse

van terapeutiese inhoud nie. Die spesifieke aard van die problematiese opvoedingsgebeure dui die terapeutiese inhoud aan. Die kind gedra hom op 'n spesifieke wyse op grond van die *sin* en *betekenis* wat hy aan lewensinhoud gee op affektiewe, kognitiewe en normatiewe niveau. Dit is juis op grond van hierdie ontoereikende of wan-betekening van inhoud dat hy in pedoterapie betrek word. *Tydens pedoterapie moet daar nou 'n wysiging of uitbreiding van betekenis aan hierdie inhoud gegee word. Hierdie problematiese inhoud moet dus op een of ander wyse weer figureer; die kind moet tot 'n herontmoeting kom met dit wat nou problematies is, sodat hy dit anders of meer toereikend kan beteken.*

Welke inhoud die terapeut gaan voorlê, word oopgedek tydens die diagnostiese fase. Na afloop van die verkenningsfase behoort die terapeut die volgende skema te kan voltooi:

Inhoud	Wyse van betekening		
	Affektief	Kognitief	Normatief
a. Die kind se betekening van homself			
b. Die kind se betekening van ander			
c. Die kind se betekening van dinge			
d. Die kind se betekening van God			

Dit lê voor die hand dat elke afdeling nie noodwendig ingevul hoef te word nie. Slegs die betekenis wat *ontoereikend* is en die vlak waarop die ontoereikende betekening voorkom, word aangedui. Dikwels is dit eers moontlik om die skema te voltooi nadat die terapie reeds 'n aanvang geneem het en die terapeut tot groter kennis en insig aangaande die kind gekom het. Verkenning en terapie oorvleuel. Diagnostisering is nie 'n eenmalige gebeure nie.

Die terapeut sou nou kon vasstel of sy hulpverlening byvoorbeeld afgespits moet wees op 'n geordende kognitiewe greep op sake en dinge, of 'n meer toereikende gevoelsbetekening van homself, of sy normatiewe ingesteldheid jeens God, ensovoorts.

Dit moet beklemtoon word dat al hierdie aangeleenthede onderling verbonde is en nooit in waterdigte kompartemente geïsoleer kan word nie. Bogenoemde skema dien slegs daartoe dat die terapeut die problematiese sodanig in 'n sisteem kan orden, dat hy sy hulpverleningspraktyk doelgerig kan afspits op dit wat relevant is.

Die pedoterapeut voltooi nou 'n tweede soortgelyke skema wat inderdaad 'n spieëlbeeld van die eerste is. Hy dui naamlik aan *waarmee* die ontoereikende betekenis *vervang* moet word. Hierdie antisipering van die gewenste hang ten nouste saam met doelstelling ten aansien van eksplisiete doelwitte en ook met doelformulering in terme van konkreetheid. Die terapeut sou byvoorbeeld nie slegs aandui dat hy labiele gevoelsbetekening van die self wil wysig tot stabiele gevoelsbetekening van die self nie. Hy sal dit nader verbesonder en aandui wat die kind moet aanvaar, voel, vertrou, waardeer ensovoorts, ten aansien van homself.

Die diagnostiese fase sou ook vir die pedoterapeut 'n aanduiding gee welke een van die twee pedoterapeutiese vorme hy ten beste kan aanwend by die spesifieke kind, naamlik:

- (a) Indirektiewe of simboolterapie,
- of
- (b) Direktiewe pedoterapie.

Die aangeleentheid van terapeutiese vorm sal in paragraaf 2.4 aan die orde kom, maar word in hierdie konteks aangesny omdat dit relevansie inhou vir die keuse van inhoud.

Indien die terapeut besluit op direktiewe pedoterapie, kan hy die inhoud as sodanig aan die kind voorhou en word die gesprek *direk* oor dit wat ter sake is, gevoer. Die terapeut oefen wel 'n keuse uit in sy seleksie van eksemplare aan die hand waarvan hy spesifieke betekenis wil wysig. Nie alle inhoud is noodwendig geskik om as pedoterapeutiese

inhoud gebruik te word nie. Die terapeut moet dus inderdaad vir 'n spesifieke kind kurrikuleer deurdat hy eksemplare gaan selekteer, orden en evalueer in die lig van die terapeutiese doel (Hill, 1975, pp. 241-246).

Enkele kriteria ter evaluering van terapeutiese inhoud is die volgende:

- (a) Is die inhoud sodanig dat dit bydra tot begrip van sinsamehange in die werklikheid?
- (b) Het dit sin vir beide terapeut en kind?
- (c) Beheers die terapeut sodanige inhoud?
- (d) Leen dit sig tot wat as waardevol geag word in die kultuurgemeenskap van die kind?
- (e) Rig die inhoud 'n appèl tot die gedifferensieerde aanwending van persoonsmoontlikhede?
- (f) Sluit dit aan by die wordingsniveau van die kind?
- (g) Hou die inhoud die moontlikheid in dat oorkoepelende, implisiete en eksplisiete doelstellings aan die hand daarvan verwerklik kan word?
- (h) Besit die inhoud situasie-oorskreidende moontlikhede sodat oordraging vanaf die partikuliere terapeutiese situasie kan plaasvind na die algemene breër lewensituasie?

In die geval van indirektiewe of simboliekterapie, figureer die geselekteerde inhoud op 'n *indirekte* of versluiserde wyse en word daar aan die hand van simbole gesprek gevoer. Tydens indirektiewe pedoterapie het die kind inspraak in die keuse van terapeutiese inhoud. Tydens die diagnostiseringsfase word die kind die geleentheid gegun om tot projeksie oor te gaan.

Volgens van Niekerk (1978, p. 136) het die woord projeksie etimologies sy oorsprong in die latynse woord *proicere*, wat beteken "na vore te werp". D.J. van Lennep (1948) omskryf projeksie as die verskynsel waar iemand aan een of meer persone eienskappe, affek, gedrag, houdinge en verhoudinge toeken, wat eerder van toepassing is op die beoordelaar as op die beoordeelde. Daar dien egter op gelet te word dat hierdie "na vore werp" van betekenis, dit wil sê die toedig of

inlê van betekenis deur die kind ook ten aansien van diere en dinge kan wees en nie slegs beperk is tot ander mense nie.

Projeksie geskied nie slegs ten aansien van die "afweer" van die pynlike of bedreigende of onaanvaarbare betekenis nie, die kind kan ook gunstige, aangename, nie-bedreigende, nie-pynlike betekenis toedig aan iets of iemand anders. Hy dig dan sy partikuliere, personale betekenis daaraan toe. So 'n persoon of ding wat die kind met partikuliere betekenis beklee, simboliseer die betekenis wat hy daaraan toedig. Hy giet sy personale, partikuliere betekenis in 'n spesifieke beeld (Lubbers, 1971, pp. 33-36).

Hierdie simbole of beelde wat met spesifieke betekenis beklee is deur die kind, figureer as inhoud tydens indirektiewe simboliekterapie. Die terapie word as *indirek* gekwalifiseer weens die feit dat daar van substituu-inhoud gebruik gemaak word. Die problematiese of ontoereikende betekenis figureer nog steeds in samehang met die beoogde toereikende, maar nou in die vorm of beeld wat die kind self daaraan gegee het. Die kind kies dus die verskyningsvorm van die terapeutiese inhoud.

Wanneer die pedoterapeut sy terapeutiese doelwitte afgegrens het en 'n keuse gemaak het van die inhoud aan die hand waarvan hy op direkte of indirekte wyse die doel wil verwesenlik, gaan hy vervolgens oor tot die volgende aktuele aangeleentheid, naamlik reduksie van inhoud.

2.3.3 Reduksie van inhoud

Uiteraard is enige menslike probleemsituasie 'n uiters komplekse aangeleentheid. Uit hoofde van sy kindwees, is die nog-nie-volwassene nog nie daartoe in staat om die komplekse geheel van sy situasie te analiseer en te orden ten aansien van "korrels en kaf" nie. Die kind raak verstrik in detail, in onbenullige toevallighede wat dan die wesentliche van die saak vir hom versluier. Dit geld by uitstek ten aansien van die kind-in-nood. Weens sy labiele affek word hy dikwels so deur sy gevoel oorspoel dat hy nie in staat is om sy kognitiewe moontlikhede na wense te aktualiseer nie. Selfs die eenvoudigste ordening kan hom ontwyk. Dit lê die pedoterapeut ten laste om hierdie leemte aan te vul.

Die pedoterapeut laat dus nie die reeds ontspoorde kind toe om voort te ploeter totdat hy na onnodige verwarring en verspilde pogings toevallig self op die oplossing afkom nie.

Ten einde te kan handel ten aansien van dit wat werklik relevant is met betrekking tot die probleem, moet die terapeut oorgaan tot analise van daardie inhoud wat die kind ontoereikend beteken. "By die behandeling van alle temas is daar sprake van kernfeite wat die insig dra en bykomstige feite wat interpretasies, toepassings ensovoorts moontlik maak" (Van der Stoep en andere, 1973, p. 33). Hierdie kernfeite staan in die didaktiese teorie bekend as *elementare*. Elementare is gereduseerde inhoud, dit is inderdaad fokuspunte wat die kern van die saak aandui (Krüger, 1975). In sy analise van die problematiese poog die pedoterapeut telkens om vas te stel wat is dit wat die kind moes voel, weet, of insien, of verstaan, of begryp, of beheers; met ander woorde, wat moes hy kon *doen* ten einde toereikend betekenis te gee aan die inhoud. Die terapeut stel dus vas welke elementare dit is wat die kind nie na behore beheers nie. Hierdie elementare moet dan binne die kind se bereik gebring word deurdat die terapeut die werklikheid vir hom ontsluit en toeganklik maak.

Wanneer die kind die elementare beheers, kan hy dit as *fundamentale* aanwend. Fundamentale is 'n didaktiese vakterm wat beteken dat die kind deur middel van elementaar-beheersing self sin aan die werklikheid wat deur die inhoud verteenwoordig word, kan toeken. Sodoende vind oordraging plaas vanaf die terapeutiese situasie na die lewenswerklikheid. In die terapeutiese situasie vind elementaar-beheersing plaas sodat hy dit in die lewensituasie buite die terapeutiese gebeure as fundamentele kan aanwend. Die fundamentele het 'n sterk oordragingsmoment en het ook 'n analogiese aard. Die fundamentele is opgedoende kennis wat lei tot sinvolle eksistensie (Krüger, 1975). Via aanwending van elementare as fundamentele vind betekeniswysiging plaas. Dit wat vantevore onvolkome geken is, beheers die kind nou. Die vreemde word ontvreem en so vind daar verlies van bedreiging plaas. Wat die kind gevoelsmatig ontstig het weens die onvolkome greep wat hy daarop gehad het, word nou tot bekende, beheersde inhoud gemaak. Kognitiewe ordening wek affektiewe stabiliteit. Hierdie onderrigsrendement van gevoelsekerheid is volgens Leuner (1969, p. 6) die belangrikste komponent in terapie.

In die geval van direkte pedoterapie gaan die terapeut nie outoritêr te werk nie. Hy dring geen oplossings of insig aan die kind op nie, maar voer tog op direkte rigtinggewende wyse met die kind dialoog oor die inhoud self. In die geval van indirektiewe simboolterapie is die aangeleentheid van die voorlegging van gereduseerde inhoud, meer verwickeld. Die kind kies projeksiesimbole wat dan in die plek van die oorspronklike inhoud figureer. Nie alle simbole is noodwendig terapeuties bruikbaar nie. Die terapeut keur die simbole. Aanvanklik reduseer die terapeut die simbool tot sy elementare. Indien daar genoegsame ooreenstemming is tussen die elementare van die oorspronklike inhoud en die van die simbool, kan die simbool terapeuties aangewend word. Dit kan dan inderdaad as substituu-inhoud dien terwyl die moontlikheid nog steeds behoue bly dat die kind 'n greep op die relevante elementare kan bekom. Die simbool word dan eksemplaries aangewend. Die simbool as substituu-inhoud figureer dan verder op dieselfde wyse as wat die oorspronklike inhoud tydens direkte pedoterapie ter sprake kom. Rogers (1939, p. 345) sê: "Transfer of training is facilitated when there are many common elements between the two situations". Die kind beheers die elementare in simboliese vorm, maar wend hulle as fundamentele aan ten aansien van die werklike inhoud in die lewensituasie.

Reduksie van inhoud is 'n aangeleentheid wat reeds te lank deur te veel pedoterapeute agterweë gelaat is. Vandaar die feit dat sukses dikwels bloot toevallig is.

Die omvorming van elementare tot fundamentele lê ten grondslag van die pedoterapeutiese dinamiek. Dit is waar die knoop deurgehaak word.

2.3.4 Vraagstelling

Leer is 'n oerverskynsel wat met kindwees gegee is. Die terapeutiese gebeure is 'n leergebeure. Dit is een van daardie fenomene aangaande kinderlike psigiese lewe wat reeds indringend bestudeer is, maar waaroor die laaste woord nog lank nie gesprek is nie.* Na aanleiding van

* Vergelyk in hierdie verband die bydraes van die Duitse denkpsigoloë soos Orwald Kulpe en Otto Selz, die behavioriste soos Thorndike en Watson, die Gestaltpsigoloë soos Kofka, die personalistiese psigoloë soos Stern (Nel, Sonnekus en Garbers, 1965, p. 72-77) en die bydrae van die groot Franse kinderkundige, Jean Piaget (Stagner en Karwoski, 1952, p. 400).

'n indringende studie na die essensies van die verskynsel, kom Sonnekus (1968, p. 48) tot die volgende uitspraak: "Leer is dan wesenlik 'n soeke na sin en betekenis langs die weg van kinderlike sinswyses as wyses van belewing wat sowel paties en normatief van aard is." Dit gaan dus by die kind om 'n soeke na dit wat sinvol is.

Belewing van sin is nie net 'n uitkoms van kinderlike leer nie, maar ook 'n voorwaarde vir die voltrekking daarvan. Sonder belewing van die sinvolheid van die inhoud, word kinderlike leer gestuit. Alvorens die leerintensie in beweging gebring word, moet daar by die kind op affektiewe, kognitiewe en normatiewe niveau 'n bewuswees van bevraagdeheid bestaan. Nie slegs spreek die inhoud die kind sodanig aan dat dit sy verwondering wek nie, maar hy aanvaar die feit dat dit hom as unieke individu raak, dat dit inderdaad 'n opgaaf vir hom inhou waarop hy 'n antwoord moet verskaf. Sodoende word dialoog in beweging gebring.

Hierdie aangeleentheid het besondere relevansie vir die pedoterapie. Alvorens die kind sig hoegenaamd ontsluit vir die werklikheid, daarmee in dialoog tree, poog om 'n greep daarop te verwerf of bereid is om dit toe te eien en in sy ervaringsbesit in te bed, moet hy homself as bevraagde beleef ten aansien van daardie werklikheid. Met ander woorde, hy vra homself telkens die vraag af: Wat gaan dit my aan? Hierdie vraagstelling op affektiewe, kognitiewe of normatiewe niveau (i) bring die leerintensie in beweging, (ii) wek die relevante ervaringsreste sodat dit in die vorm van gememoriseerde inhoud as voorkennis beskikbaar is en (iii) skep 'n gesindheid van afwagting of antisipasie wat as gepreformeerde veld dien vir die verdere terapeutiese verloop.

Enige blootstelling aan terapeutiese inhoud, hetsy direk of indirek, moet die kind dus aandoen as 'n vraag of probleem-vir-my. Dit is die taak van die terapeut om die terapeutiese inhoud te omvorm tot 'n relevante vraag. Hierdie is 'n netelige aangeleentheid aangesien die mate van geslaagdheid van die vraagstelling tot op groot hoogte die sukses van die daaropvolgende fases bepaal. In sy voorbereiding moet die terapeut antwoorde verskaf op die volgende vrae:

- (a) Welke doelwit word vir die spesifieke sessie in vooruitsig gestel?
- (b) Watter gesprekswyse, te wete direk of indirek, is die geskikste vir die besondere kind?
- (c) Welke inhoud leen sig tot die bereiking van die doel?
- (d) Wat is die stand van die kind se ervaringsbesit ten aansien van die beoogde inhoud?
- (e) Wat is die kind se belewingshabitus, met ander woorde op watter vlak voer hy ten beste dialoog met sy wêreld?

Vervolgens moet die terapeut hierdie vyf aangeleenthede in berekening bring en in die lig daarvan 'n vraagstelling formuleer wat ter sake is vir die spesifieke kind in sy spesifieke situasie.

Daar dien op gelet te word dat die vraagstelling nie noodwendig verbaal hoef te geskied nie. Na aanleiding van die antwoord wat op vraag (e) verstrekkend word, kies die terapeut 'n terapeutiese tegniek, byvoorbeeld drama, kuns, spel, mensmodulering, verbeeldingsreis ensovoorts. Die vraagstelling kan byvoorbeeld die vorm aanneem van die voorlegging van helderkleurige verf, kwasse en papier, of 'n projeksieplaat, of 'n speelding, of handskoenpoppe of 'n tekening wat die kind self maak het. Dit is hier waar die vernuf, vindingrykheid, sensitiwiteit, insig en ervaring van die terapeut van deurslaggewende belang is. Daar is geen standaardvraag of -opdrag wat aan die vereistes van alle terapeutiese gebeure beantwoord nie. Elke terapeut, kind en situasie is uniek, eenmalig en onherhaalbaar. Daar kan dus geen sprake wees van groepspedoterapie of pedoterapeutiese programme nie. Die pedoterapeut moet telkens ten aansien van elke kind opnuut beplan.

2.4 VORM

2.4.1 Inleiding

Niveauperheffing in die dialoog wat die kind met sy wêreld voer, kom nie vanself tot stand nie. Dit is die taak van die terapeut om reekse situasies te ontwerp waartydens die kind op so 'n wyse met die inhoud

kan kennismaak dat sy leefstyl ooreenkomstig die gewysigde betekenisgewing sal verander.

Kinderlike leer tydens die terapeutiese gebeure kan nie aan toeval oorgelaat word nie. Die terapeut moet sodanige harmonie tussen vorm en inhoud bewerkstellig dat die kind met die grootste moontlike mate van waarskynlikheid tot gedifferensieerde persoonsvoltrekking kan geraak.

2.4.2 Keuse van grondvorm

'n Mens kan nie anders leef as soos 'n mens nie. Die onderrigs- en leerverskynsel is ingebed in die menslike leefvorm. Van der Stoep (1969) het reeds aangetoon dat didaktiese grondvorme niks anders is of kan wees as gewoon menslike leefvorme nie, te wete gesprek, spel, opdrag en voorbeeld. Dieselfde geld ten aansien van die terapeutiese gebeure. Die terapeut kan hom op geen ander wyse met die kind bemoei as op 'n menslike wyse nie. Pedoterapie is geen lewensvreemde verskynsel nie. Alle pedoterapeutiese metodes berus dus op die leefvorme gesprek, spel, opdrag en voorbeeld.

Die aard van die inhoud tesame met die persoonlike voor- en afkeure van die terapeut en kind, dui 'n keuse van grondvorm aan. Bepaalde terapeutiese inhoud sou ten beste aan die hand van 'n voorbeeld tuisgebring kon word, terwyl ander sig weer leen tot gesprekvorming, speel of die uitvoer van 'n spesifieke opdrag. Die keuse van 'n grondvorm het segswaarde vir die keuse van 'n tegniek of werkswyse. Dit mag gebeur dat meer as een grondvorm per sessie gesamentlik of afwisselend geïnkorporeer word.

Die ontwerp wat die pedoterapeut tydens sy voorbereiding daarstel is ten beste 'n antisipasie van die terapeutiese verloop. Dit is geen rigiede vorm waardeur die kind willens en wetens gestoot word nie. Die keurigste voorbereiding loop telkens mis weens die feit dat geen mens volledig kenbaar is nie. Ook die kind-in-nood is immer misterie, onvoorspelbaar en steeds in wording. Terapeutiese beplanning is 'n strategie aan die hand waarvan die terapeut die gebeure inisieer, in

beweging bring en rig of stuur. Die kind is volwaardige gespreksge-
noot wat met sy aandeel aan die gebeure rigting daaraan kan gee an-
ders as wat die terapeut beplan het. Die wyse terapeut identifiseer
en benut die terapeutiese momente wat hul onverwags voordoën. Sensi-
tiwiteit en intuïsie is van die terapeut se kosbaarste menslike moont-
likhede en mag nooit onder rigiede beplanning versmoor word nie. By-
sturing of herhaling word dan met die beplanning van die daaropvol-
gende sessie in berekening gebring.

2.4.3 Keuse van 'n metodologiese beginsel

Uit hoofde van die terapeut se kennis van die kind se leervoltrekking,
belewingshabitus en wordingstand soos wat tydens die diagnostiserings-
fase opgedoen is, besluit hy op 'n metodologiese beginsel. Hierdie
keuse ten aansien van werkswyse of prosedure het betekenis vir die
verwerwing van insig, en die toeken van betekenis deur die kind ty-
dens die terapeutiese gebeure.

Ten aansien van pedoterapie is daar twee metodologiese beginsels, te
wete die direkte en die indirekte. Elk van hierdie beginsels sal
vervolgens van nader beskou word.

2.4.3.1 Die direkte beginsel

Die begrip direkief het 'n tweeledige betekenis. Ten eerste dui dit
op die direkte, onverbloemde, regstreekse wyse waarmee daar met die
inhoud omgegaan word. Die problematiese word pertinent in sy reali-
teit as gesprekstema, dit wil sê terapeutiese inhoud, teenwoordig ge-
stel.

Ten tweede dui direkief op die aard van die inset van die terapeut.
Hy dui pertinent direksie aan, dit wil sê hy tree openlik rigtingge-
wend toe tot die gebeure. Hy rig die gebeure sodanig dat die kind ty-
dens sy onderrig spesifieke insig bemeester.

Tydens direkte pedoterapie figureer taal prominent vanaf die aan-
vang van die gebeure. Dit beteken nie dat gesprek noodwendig die enig-
ste aangewese grondvorm is nie; intendeel, die terapeut kan ewe goed

voorbeeld, opdrag of spel individueel of in kombinasie benut, maar gesprek is altyd ten minste medebetrokke.

Dit plaas die belangrike aangeleentheid van taal weer eens in die kollig. Via taal -

- stig die terapeut verhouding;
- oriënteer hy die kind ten aansien van die situasie;
- struktureer hy die gebeure;
- roep hy 'n appèl tot die kind om toe te tree tot die gebeure;
- ontsluit hy die inhoud en maak dit vir die kind toeganklik;
- evalueer hy die kind se vordering;
- begelei en steun hy affektief, kognitief en normatief;
- stel hy perke ten aansien van tyd; en
- stel hy homself as mens kenbaar en toeganklik.*

Waar die terapeut tydens direkte terapie die oplossing daarstel en die kind probeer oorreed om dit te aanvaar, is die kwaliteit van die terapeutiese verhouding van deurslaggewende belang. Die taal waarin die terapeut die aangeleentheid klee is medebepalend of die kind gaan toetree tot die inhoud wat uiteraard vir hom problematies is. Die affek wat uit die terapeut se taal spreek gaan medebepaal of die kind dit gaan waag om onder begeleiding van hierdie vreemdeling dit wat bedreigend is, te eksploreer.

Die direkte metodologiese beginsel leen sig tot toepassing in verskeie terapeutiese tegnieke, byvoorbeeld die voorligtingsgesprek, die begeleide dagdroom, die verbeeldingsreis, dramatisering, vraag-en-antwoord, modulering en so meer. Daar word egter altyd deur die kind in

*Vir 'n vollediger uiteensetting van die plek van taal in die onderrigsgebeure word verwys na die werk van R. Snyman (1979).

die eerste persoon gepraat. "Ek" is self direk by die inhoud betrokke. Die terapeut verwys dan in antwoord na die kind as "jy". Die subjek is in direkte terapie nooit anoniem nie. Dit bied die kind die geleentheid om die oplossing as oplossing-vir-my toe te eien.

Alhoewel direkte terapie vele induktiewe momente bevat, sluit dit nou aan by die deduktiewe werkswyse. Dit wil sê die kind word gelei om algemene beginsels of reëls toe te pas op 'n stel gegewens en om vervolgens paslike gevolgtrekkings te maak. Dit veronderstel in die terapeutiese situasie, 'n betreklik omvangryke en gevarieerde ervaringsbesit by die kind, waarna die terapeut kan terugverwys. Dit werk dan ook ordenend in ten aansien van ongekonsoleerde, nie-verwerkte en selfs traumatiserende ervaringsreste. Aan die hand van die beginsel of reël kan die kind die tot nog toe ongeordende gegewens in perspektief plaas.

Die direkte ordeningsprinsiep figureer met toenemende prominensie hoe ouer die kind is. Dit is bruikbaar by kinders van ongeveer tien jaar en ouer, asook by enkele jonger kinders met goeie kognitiewe moontlikhede.

Daar kan nie sonder meer aangeneem word dat funksionalisering, dit wil sê ingebruikneming in die alledaagse lewe van insig wat tydens terapie verwerf is, sal plaasvind nie. Ten eerste moet die terapeutiese inhoud met sorg gekies wees (vergelyk paragraaf 2.3.2). Ten tweede vind toe-eiening van insig plaas wanneer die kind die probleem as relevant en die oplossing as "oplossing-vir-my" beleef. Dit is die kundige terapeut wat die situasie so plooi dat die kind self juis daardie oplossing "ontdek" wat die terapeut beoog het. Die terapeut het in sy keuse en reduksie van inhoud voorsien dat daar genoegsame relevante elementare oopgedek word sodat die kind se terapeutiese ervaring ter sake, relevant en van toepassing is in sy konfrontasie met die alledaagse lewenswerklikheid.

Aanwending van die direkte metodologiese beginsel verg fyn voorbereiding, talent, kundigheid en ervaring van die pedoterapeut ten

einde te verhoed dat hy in die ou slagat van so vele "hulpverle-
ners" val en vir die kind 'n sedepreek afsteek. Daarmee verval pe-
doterapie as verskynsel en is hy besig met gewoon alledaagse, welis-
waar welmenende, inmenging.

2.4.3.2 Die indirektiewe beginsel

Die begrip indirektief dui eweneens op die wyse waarop daar met die
inhoud omgegaan word en op die aard van die terapeut se inset. Ten
eerste figureer die problematiese ten aansien van die inhoud nie
in sy oorspronklike verskyningsvorm nie, maar word dit verteenwoor-
dig deur simbole. Daar word dus indirek met die werklikheid omgegaan.
Uiteraard vind rigtinggewing van die terapeut ten aansien van moont-
like oplossings of alternatiewe ook nie direk ten aansien van die pro-
bleem plaas nie, maar voer hy gesprek in die kind se simboletaal,
dus op indirekte wyse.

Hierdie werkswyse is aangewese vir die meeste jonger kinders (tot on-
geveer 10-jarige ouderdom) sowel as vir ouer kinders vir wie die werk-
likheid so pynlik is dat hulle dit afweer, daarvan wegstroom of dit ont-
duik. Kinders wat gevoelsmatig dermate ontstig is dat hulle nie gere-
delik tot 'n geordende kognitiewe stellingname jeens die problematiese
kan kom nie, toon hulle dikwels bereid om op 'n meer gedistansieerde,
objektiewe, en dus vir hulle skynbaar minder bedreigende wyse, oor die
probleem gesprek te voer.

Die kind word optimale geleentheid gegun om tot projeksie te kom. Pro-
jeksie is 'n tweeledige gebeure (Gouws en medewerkers, 1979; Wohlman,
1974; English en English, 1958) te wete:

- (i) Die kind skryf op onbewuste vlak sy eie onaanvaarbare
wense, trekke, tekortkomings, houdings of gevoelens aan
ander toe. Die ander is dan inderdaad 'n spieëlbeeld
van die self. Die kind lê in 'n ander sy afgeweerde self.
Die ander is alles wat hy nie self wil wees nie. Die an-
der hoef nie noodwendig 'n persoon te wees nie, dit kan
ook 'n dier of objek wees wat hy antropomorfies inklee.

- (ii) Die kind interpreteer dinge, konkreet en abstrak ooreenkomstig sy persoonlike belange, begeertes, vrese en verwagtings. Dit kom veral voor as die dinge nie duidelik gestruktureerd is nie. Hoe minder gestruktureerd die appèl is, hoe groter is die geleentheid om betekenis te heg op grond van unieke personale singewing. So sal 'n kind byvoorbeeld aan 'n kleur gevoelswaarde toeken, in 'n stuk klei 'n dier herken of 'n vertrek as onvriendelik bestempel.

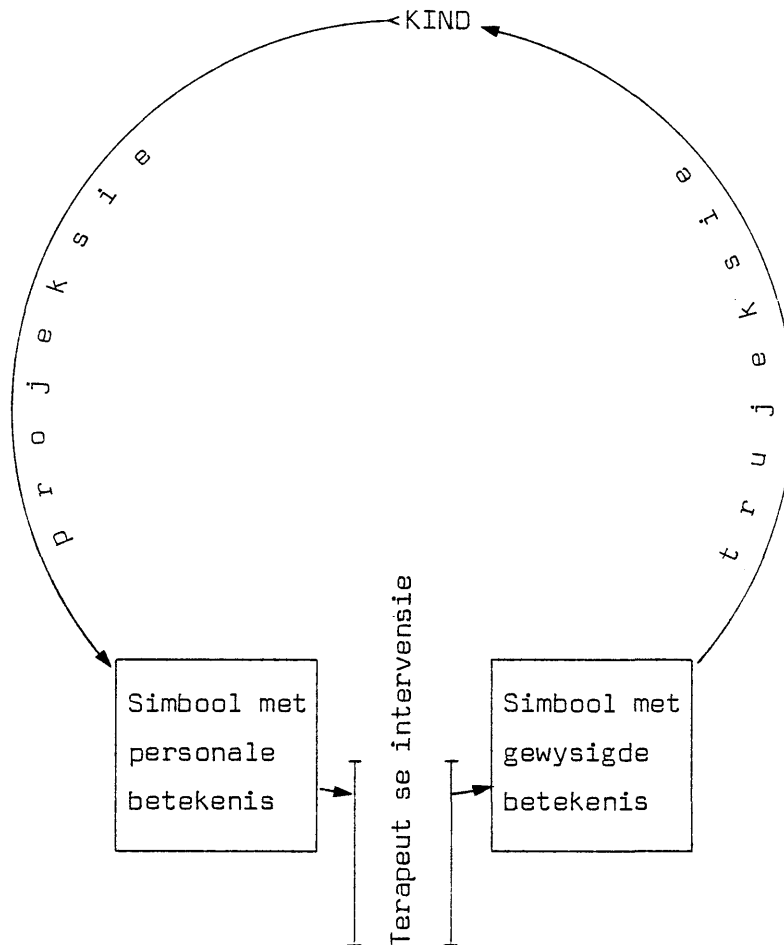
Die kind projekteer nie slegs via gesproke taal nie, maar ook via geskrewe taal, spel, grafiese ekspressie (soos teken en verf) en dramatiese ekspressie (soos gebare en gesigsuitdrukkings).

Deur projeksie dig die kind eienskappe toe, lê hy betekenis in, gee hy sy eie spesifieke sin aan die objek. Daar is dus sprake van 'n byvoeging tot, 'n uitbreiding van betekenis. Inderdaad maak die kind die projeksie-objek tot persoonlike simbool. Dit beteken vir hom iets anders as dit wat algemeen aanvaar word. Gouws en sy medewerkers (1979) definieer 'n simbool as "enige objek (insluitend woord of tekening) wat 'n ander objek of gedagte verteenwoordig". Wanneer die terapeut die simbool of simbolestelsel aanwend in sy gesprek met die kind, verstaan die kind dit in terme van die spesifieke betekenis wat hy self daaraan toegedig het. Hy lees dus in die terapeut se gesprek daardie betekenis wat spesifieke segswaarde het vir hom as unieke persoon. Die terapeut wend die kind se simboletaal aan om betekenis te wysig of uit te brei na gelang van omstandighede.

Daar vind vervolgens oordrag van betekenis plaas wat dui op 'n oorneem of toe-eien van betekenis via die simbool. Hierdie gebeure kan bestempel word as *trujeksie*. Dit is 'n terugvloei van betekenis vanaf die simbool na die kind. Projeksie is toesê van betekenis aan die simbool deur die kind. Die wisselwerking tussen projeksie en trujeksie via die simbool maak terapeutiese betekeniswysiging moontlik.

Skematies kan die gebeure as volg voorgestel word:

DINAMIEK VAN INDIREKTIEWE PEDOTERAPIE

Deur die intervensie van die terapeut is dit vir die kind moontlik om die gewenste oplossing te vind. Hy kan nou kom tot meer toereikende betekenisgewing aan dit wat hy aanvanklik wan- of ontoereikend beteken het. Dit wat vir hom so bedreigend of pynlik was dat hy slegs simbolies daarvoor gesprek kon voer, het nou nuwe sin en betekenis. Deurdat dit 'n toereikender betekenisgewing is, het die kind 'n beter greep op die betrokke stuk werklikheid en verloor dit daarmee sy onbekende,

vreemde en bedreigende aard. Dit is dan nie nodig om langer simbolies met die inhoud om te gaan nie. Die kind ondervind nie meer nood aan projeksie nie. Hy kom dus tot deprojeksie (volgens Lubbers, 1971, pp. 105-107, is deprojeksie 'n aanduiding van die geslaagdheid van die terapie).

Inderdaad is die kind nou gereed om die probleem onder woorde te bring. Taal in die ware sin van die woord neem dus weer eens 'n prominente plek in in die terapeutiese verloop. Na aanleiding van die evaluering van die pedoterapeut mag die terapie op hierdie stadium beëindig word, of mag dit wenslik wees om die resultate te konsolideer deur opvolging met direkte pedoterapie. Die kind is nou gereed om die aanvanklike problematiese inhoud onder woorde te bring.

Die indirektiewe werkswyse verg heelwat herhaling. Inderdaad sluit dit nou aan by die indirektiewe onderrigsbeginsel waar 'n stel gegewens saam met die kind verken word, en hy vervolgens gelei word tot ontdekking van die reël of geldende norm. Via die stabilisering van die kind se gevoelslewe, deurdat hy op 'n nie-pynlike, nie-bedreigende wyse die probleem verken, kan hy kom tot kognitiewe ordening en gevolglik ook toereikende normatiewe betekening. Deur ontknoping van die wordingsremmende gebeure, kom die kind se volwassewording weer eens in beweging. Volwassewording bly steeds die oorkoepelende doelstelling by alle pedoterapie.

2.4.4 Keuse van ordeningsbeginsel

Na aanleiding van die evaluering aan die einde van elke individuele sessie, moet die pedoterapeut in sy beplanning vir die daaropvolgende sessie opnuut 'n keuse maak ten aansien van die wyse waarop die terapeutiese inhoud georden moet word. Swak geordende inhoud verdoesel die elementare en laat die kind in 'n doolhof beland. Ten einde te verseker dat progressie moontlik is, dat die hele relevante veld gedek word, dat daar by die kind niveauverheffing by wyse van dialoogverheffing kan kom, moet die terapeut die inhoud orden.

By die keuse van 'n ordeningsbeginsel, moet daar telkens rekening gehou word met die gereedheidsniveau van die kind, sowel as die doelwitte vir die spesifieke sessie. Daar is hoofsaaklik vier ordeningswyses waaruit die terapeut 'n keuse kan maak:

(a) Chronologiese ordening

Die inhoud word in chronologiese volgorde voorgelê, sodat die kind insig kan verwerf in die aard, oorsake en gevolge van die probleem. Per slot van rekening het elke kinderprobleem 'n langer of korter aanloop; kinders ontspoor nie oornag nie en ongelukkig herstel hulle ook nie oornag nie. Daar is dus sprake van 'n tydsverloop waartydens die aangeleentheid 'n besondere wending geneem het. Insig in die chronologiese verloop van die opvoedingsbelemmerende faktore werk verhelderend ten aansien van die eie aandeel en ook die aandeel van ander.

Daar dien op gelet te word dat die terapeut by die huidige situasie kan begin en analogieë uit die verlede soek.

Dit lê voor die hand dat die gereedheidsniveau van die kind van deurslaggewende belang is by die keuse van hierdie ordeningswyse. Dit is minder bruikbaar in die geval van jong kinders wat nog in 'n hier-en-nou-wêreld leef, kinders met geheue-uitvalle, swak kognitiewe ordeningsmoontlikhede of kinders wat nie geredelik tot logiese gevolgtrekkings kan kom nie, deurdat hulle konkreet gebonde bly en nie kan abstraher nie.

(b) Lineêre ordening

Die terapeut steun die kind om die inhoud te analiseer tot sy konstituente en dan vervolgens weer te sintetiseer tot 'n geheel waarin hy dan nuwe sinsamehange raaksien. Die een tema na die ander word deurgewerk soos wat hulle logies op mekaar volg. Dit sou byvoorbeeld moontlik wees om saam met die kind die moeder-kind-verhouding te verken; vervolgens die vader-kind-verhouding en daarna die ander gesinsverhoudinge, of skoolse en portuurgroepverhoudinge soos wat nodig blyk te wees.

Hierdie ordeningswyse is aangewese in die geval van kinders met sterk affektiewe nood. Daar kan onmiddellik hulp verleen word ten aansien van die dringendste behoefte. Via kognitiewe ordening kan die kind oorgaan tot die bepaal van eie prioriteite en normatiewe singewing.

(c) Punktuele ordening

Middelpunte ten aansien van die inhoud word as temas teenwoordig gestel. Daar word dan vanuit die sentrale tema aanverwante aangeleenthede deurskou. Byvoorbeeld vanuit 'n verkenning van die behoorlikheidseise ten aansien van vryetydsbesteding kan temas soos beroepstoekoms, leerprobleme, vertroue tussen ouer en kind ensovoorts ter sprake kom. Die terapeut selekteer telkens terapeutiese inhoud wat wye uitbreidings- en toepassingsmoontlikheid toon. Dit blyk 'n bruikbare werkswyse te wees in die geval van jong kinders en kinders wie se denke aanvanklik ongeordend verloop. Dit bied die terapeut die geleentheid om sy diagnostisering verder aan te vul en te verifieer.

(d) Konsentriese ordening

Terapeutiese inhoud word teenwoordig gestel wat dan telkens herhaal word op 'n meer uitgebreide en indringende wyse. Die tegniek waarlangs die dialoog gevoer word, kan telkens wissel, maar daar is deurgaans sprake van progressie en nie slegs herhaling in die sin van duplisering nie. Byvoorbeeld 'n tema wat tydens die verbeeldingsreis gefigureer het, kan vervolgens met speelterapeutiese tegnieke of dramaterapie verder verken word.

Hierdie werkswyse is bruikbaar in die geval van kinders wat aanvanklik moeilik verbaliseer en geleidelik tot taalekspressie gevoer moet word. Jong kinders, kinders met 'n verskraalde ervaringsbesit en ook kinders met swakker verstandsmoontlikhede baat by hierdie ordeningswyse.

2.5 STRATEGIEË

2.5.1 Inleiding

Die ortopedagogiese hulpverleningsgebeure is 'n driepolige gebeure. Ten einde die knelsituasie op te hef, verg dit inset van:

- die terapeut
- die kind
- die ouer(s)

Pedoterapie en ouerbegeleiding verloop tegelyk. Die een is afhanklik van die ander, vul die ander aan en verleen momentum aan die ander.

Hieruit vloei voort dat die pedoterapeut in sy beplanning van pedoterapie, steeds die inset van die ouer in berekening sal bring. Dit val buite die bestek van hierdie studie om verder die inset van die ouer te verken. Daar sal dus vervolgens slegs aandag verleen word aan die strategieë wat die terapeut aanwend ten einde die gewenste inset van die kind moontlik te maak.

Daar dien op gelet te word dat die noukeurigste voorbereiding nie die uitkoms van pedoterapie kan waarborg nie. Die terapeut kan niks doen om te verseker dat die kind sus of so sal maak nie. Die kind is immers altyd ope moontlikheid, het 'n keuse ten aansien van sy wilsaktualisering en is nooit volledig kenbaar of voorspelbaar nie. As immer onbekende is hy ook volwaardige gespreksgenoot tydens die pedoterapeutiese gebeure en kan hy op eie inisiatief 'n wending gee aan die gebeure, anders as wat die terapeut te wagte was.

Dit beteken allermins dat die terapeut nou maar alle voorbereiding en beplanning oorboord moet gooi en blindelings die bloute in werk. Noukeurige beplanning maak dit vir die terapeut moontlik om 'n situasie te ontwerp waarin dit vir die kind moontlik en selfs waarskynlik is om op die geantisipeerde wyse deel te neem aan die gebeure. Deurdat die terapeut ten aanvang oorhoofse langtermynbeplanning gedoen het, is dit vir hom moontlik om binne 'n spesifieke sessie, volgens die nood van die oomblik sy beplande strategie te wysig en steeds op koers te bly ten aansien van die oorkoepelende doelwit, die implisiete doel-

wit en selfs 'n ander eksplisiete doelwit as die geantisipeerde een vir die spesifieke sessie.

Fyn sensitiwiteit en empatie en 'n wakker intuïsie bly die terapeut se kosbaarste wapenrusting in enige pedoterapeutiese situasie. Dit weerhou hom daarvan om krampagtig te volhard met 'n spesifieke tegniek of om teen wil en dank sy voorbereide sessie deur te voer al verloor hy die kind langs die pad. 'n Pedoterapeut moet bereid wees om onvoorbereid die onbekende saam met die kind te verken. Hy moet kan improviseer. Die pedoterapeut moet vinnige besluite kan neem in die lig van die heersende situasie, maar bowenal moet hy bereid wees om te *waag*. Pedoterapie is in die eerste en laaste instansie 'n saamwaag aan die toekoms.

Die tegnieke ter beskikking van die pedoterapeut is veelvuldig. Kombinasies van twee of meer tegnieke maak 'n wye reeks variasies moontlik. Die keuse waartoe die terapeut kan gaan word medebepaal deur:

- die aard van die probleem
- die doel
- die terapeutiese inhoud
- die terapeutiese vorm
- die gereedheidsvlak van die kind en sy persoonlike voor- en afkeure
- die ervaring en bedrewenheid van die terapeut en sy eie unieke terapeutiese styl.

In samehang met die keuse van tegniek beplan die terapeut ook ten aansien van hulpmiddels en die lokaal waar die terapie gaan plaasvind.

2.5.2 Die lokaal

Dit is nodig dat die sessie sal verloop in 'n vertrek of ruimte waar die kind veilig en welkom sal voel. Ameublement en veral die kleursamestelling van die mure, gordyne, matte en bekleedsels skep atmosfeer. Daar is reeds aangetoon dat *gewaarword* 'n eerste, intuitiewe, voorkognitiewe aangeleentheid is wat kinderlike leer inisieer en begelei.

Dit is noodsaaklik dat enige muurversierings of ornamente so neutraal moontlik is en nie 'n suggestiewe appèl rig, terloopse ongevraagde projeksies ontlok of steurend inwerk ten aansien van die kind se at-tendeer nie. Ander kinders se tekeninge of kunsuitinge werk meermale verontrustend in op 'n gevoelslabiele kind. Hy gebruik hulle ook as beoordelingsmaatstaf ten aansien van sy eie pogings. Selfs die kind se eie kunsekspressies kan by 'n volgende geleentheid 'n onverwagte negatiewe appèl rig. Die terapeut kan dit wel nuttig aanwend in sy terapie mits hy dit beheer en nie aan toeval oorlaat nie.

Die aard van die ameublement is van die uiterste belang. Groot kinders voel ontuis in 'n vertrek met 'n sandgat, speelgoed en kleutermeubels. Dit is vir die kind 'n aanduiding van die terapeut se oordeel aangaan-de sy wordingstand. Daarenteen voel jonger kinders soos indringers in 'n vertrek waar hulle op 'n hoë stoel oor 'n hoë lessenaar met die te-rapeut gesprek moet voer. Daar moet gewaak word teen 'n oordeftige luukse vertrek waarin kinders uit minder gegoede omgewings vreemd sal voel. Daar moet wel gestreef word na waardigheid en warmte sodat die kind die indruk kan kry dat dit 'n ruimte is wat met sorg vir hom voor-berei is en waarin hy bowenal welkom is.

2.5.3 Hulpmiddels

Die tegniek waarvan die terapeut hom bedien gaan bepaal welke hulpmiddels hy gaan implementeer. Projeksieplate, potlood en skryfpapier, teken-, modu-leer- en ander kunsmateriaal, prente, plakkate, marionette, handskoën-poppe, 'n pophuis met poppe en meubels, boublokke en konstruksiemateriaal, houtwerk- en kunsvlytgereedskap is slegs enkele moontlikhede. Watter hulp-middels die terapeut ook al gaan aanwend, moet hy sorg dra dat hulle net-jies, versorg, keurig, higiënies en skoon is. 'n Vergeelde, gefrommelde projeksieplaat rig 'n spesifieke appèl ten aansien van die kind se ge-voel, konstruksiespeelgoed met vermiste of stukkende onderdele verwar 'n ongeordende denker en 'n velletjie papier wat haastig uit 'n boek geskeur is, ontlok nouliks 'n kind se leerintensie.

Die hulpmiddels moet vooraf beplan en in gereedheid gebring word. Onno-dige en irrelevante materiaal moet verwyder word. Netjies voorbereide

hulpmiddels bevestig vir die kind dat hy as persoon hoog geag word, dat hy welkom is, dat daar op sy koms voorberei is en dat daar inset van hom verwag word.

2.5.4 Tegnieke

2.5.4.1 Die voorligtingsgesprek

Hierdie tegniek berus op die grondvorm gesprek en kan direkief of indi-
rekief aangewend word.

Die gesprek word geïnisieer deur 'n vraag van die terapeut wat die tera-
apeutiese inhoud vir die kind in problematiese lig stel. Deurdat hy dit
as "probleem-vir-my" beteken, ontlok dit by die kind 'n bewuswording
van 'n kennistekort. Deur die gesprek of deur verdere vrae toon die te-
raapeut die relevansie van die inhoud vir die spesifieke kind aan, of lei
hy die kind daartoe om dit self te formuleer. Alternatiewe word verken,
'n situasieanalise word gemaak en eksplorasië van die self vind plaas.

Deur vraag-en-antwoord, mededeling of refleksie word logoterapeutiese
momente oopgedek. Die kind word gesteun tot begrip van sy eie uniekheid,
die onherhaalbaarheid van die situasie, aanvaarding van die onophefbare,
verwerkliking van eie moontlikhede en aanvaarding van sy eie aandeel in
sy wording.

Outentieke gesprek oorskry blote woordewisseling en daarom moet daar
steeds teen gewaak word dat die terapie vervlak tot 'n aangename alle-
daagse geselsie. Die wyse terapeut benut stiltes terapeuties. Van den
Berg (1969) sê samesyn is die kontak waarin ons weet dat ons verstaan
word. Ons kan met die ander swyg sonder sprake van spanning of veront-
rusting.

Om outentiek tot gesprek oor te gaan aanvaar die gespreksgenote we-
dersydse verantwoordelikheid vir die gang van die gebeure en is daar
'n bereidheid om mekaar te ontmoet in die wêreld van die ander en saam
'n nuwe stukkie lewenspad aan te durf.

Die terapeut bly steeds trou aan sy eie lewensbeskouing terwyl hy die kind steun tot verwerwing van sy eie besit in hierdie verband. Hieruit vloei die volgende momente voort:

- (a) die terapeut begelei die kind paties-affektief tot verligting van sy gevoelsmatige nood;
- (b) gnosties-kognitief steun hy hom tot ordening en 'n planmatige strukturering van die inhoud; en
- (c) normatief begelei hy die kind deur voorlewing en via identifikasie om tot 'n eie mens- en lewensopvatting te kom.

Omdat die gespreksgenote wedersyds betrokke is, staan dit iedereen vry om die gesprek te beëindig. Hierdie onvervreembare reg van die kind moet gerespekteer word. Losmaking moet belewingsmatig moontlik bly. Onder geen omstandighede moet die kind onder die indruk verkeer dat hy verplig is om deel te neem nie.

2.5.4.2 Speeltherapie

Kinderspel is een van daardie verskynsels aangaande menslike syn wat moeilik in 'n definisie vas te vat is. Gilmore (1971) gee 'n aantal essensies van kinderspel weer soos blootgelê deur toonaangewende navorsers:

Spel is 'n aktiwiteit wat uitgevoer word ter wille van die aktiwiteit self (Dewey); dit verskaf plesier (Allin en Curti); dit is 'n wyse van tydsverdryf (Patric en Lazarus); dit is 'n wyse van inoefening van daardie vaardighede wat die kind as volwassene gaan benut (Groos); in en deur spel verwerf die kind sy kultuurerfenis (Wundt); kinderspel is die gevolg van onvolledige kognitiewe wording wat meebring dat die werklikheid nog nie ten volle gestruktureer word nie (Lewin en Buytendijk). Spel is dus 'n wyse van verhoudingstigting met die werklikheid. In en deur spel voer die kind dialoog, gee en neem hy betekenis. Hierin is die terapeutiese bruikbaarheid van speel geleë.

Kinderspel neem egter baie verskyningsvorme aan. Nie almal is terapeuties bruikbaar nie: M. Lowenfeld (Jackson en Todd, 1950) deel kinderspel in fases in wat tred hou met kinderlike wording:

- speel as liggaamsaktiwiteit;
- speel as uiting van ervaringsbesit;
- speel as fantasie; en
- speel as omgewingskonstituering, met ander woorde skeppende en eksperimentele aktiwiteite.

Jackson en Todd (1950) benadruk in hul werk Child treatment and the therapy of play dat speel in sigself nie terapeuties is nie, maar dat dit wel terapeuties aangewend kan word. Dit is 'n medium in die hand van die pedoterapeut. Speel terapie berus op die grondvorm spel.

Tydens die diagnostiseringsfase word die kind aangemoedig om te speel. Dit is dus noodsaaklik dat die speelkamer volledig toegerus is om speluiting op al vier vlakke te akkommodeer. Toon die kind dat hy bereid is om op die tweede en/of derde vlakke te speel, word hy optimale geleentheid gegun om tot projeksie en simboolkeuse oor te gaan. Die terapeut maak vervolgens 'n interpretasie van die simbole in die lig van die ander diagnostiseringsgegewens, en besluit of die simbole wel terapeuties bruikbaar is (vergelyk paragraaf 2.3.3 en 2.3.4). Daar word vervolgens op indirektiewe wyse te werk gegaan.

Die pedoterapeut ontwerp 'n speelsituasie waarin die kind aan die hand van sy simbole met die inhoud gekonfronteer word. Die terapeut is 'n aktiewe deelnemer aan die gebeure; hy speel byvoorbeeld saam, vra vrae, analiseer die situasie, lewer kommentaar, identifiseer en interpreteer; hy help mee aan die konstruksie of uitbou van die tonele en neem selfs die rol van een of meer van die karakters oor. Sodoende plooi hy die gebeure sodanig dat die kind juis dit ontdek wat hy in gedagte gehad het.

Die gevaar bestaan dat die terapeut die kind se simbole verkeerd kan interpreteer. In daardie geval loop die hele dialoog dood. Kind en terapeut verstaan mekaar eenvoudig nie; hulle praat nie dieselfde taal nie. Die terapeut moet dus telkens kontroleer of die kind inderdaad begryp welke betekenis hy aan hom wil oordra. Evaluering is 'n bege-

leidende aktiwiteit dwarsdeur die terapeutiese verloop. Verstaan en aanvaar die kind wel wat die terapeut vir hom sê, doen hy tydens die terapeutiese gebeure 'n stukkie lewenservaring op wat segswaardig het vir sy werklike reële lewensituasie. Die elementare wat hy in sy spel ontdek en bemeester het, het relevansie vir die problematiese situasie waarin hy hom bevind. Deurdat dit sý simbole was wat hy self gekies het en waaraan hy betekenis toegesê of ingelê het, kan hy weer aan hulle betekenis ontleen, oorneem of toe-eien (trujeksie). Betekenisuitbreiding en/of -wysiging het dus plaasgevind. Die kind het 'n toereikender greep op die werklikheid. Hy het dus geëmansipeer tot 'n hoër wordingsvlak.

In sy artikel "Persuasive doll play; a technique of directive psychotherapy for use with children" beskryf Mann (1957) direkte speelterapie met jong kinders. Die terapeut stel self die speeltoneel op na analogie van die kind se werklike situasie. Die kind kies nie self 'n pop waarmee hy wil identifiseer nie, maar een word aan hom toegesê. Die terapeut speel dan die rol van die ouer en vul die rol aan deur verdere verduidelikings en uitlegte te gee. Mann (1957, p. 15) noem die voorbeeld van die pa-pop wat vir die seun-pop sê: "Ons kan jou nie liefhê as jy stout is nie. Pas eerder jou suster op as om haar te slaan". Volgens Mann benut die kind dan hierdie raad in sy lewensituasie.

Hierdie werkswyse is pedagogies onaanvaarbaar en kom in wese neer op blote kindermanipulering ten behoeve van die ouers. Mann misken die kind se nood aan self-iemand--wil-wees en sy moontlikheid tot keuse ten aansien van sy eie stellingname en singewing. Hy word geen eie aandeel aan eie wording gegun nie; inderdaad word sy menswaardigheid aange-tas. Terselfdertyd laat Mann die sinbelewing ten grondslag van outentieke leer aan toeval oor. Indien die kind in bogenoemde voorbeeld sy sustertjie afknou omdat hy dink sy ouers is liefwerdig vir haar as vir hom, spruit hierdie afleiding uit sy ervaringsbesit en persoonlike singewing. Hierdie stellingname word geensins gewysig deur sy ervaring met die poppe nie. Daar het dus geen betekeniswysiging plaasgevind nie en verandering in gedrag is slegs oppervlakkig en van korte duur. By negering van didakties-pedagogiese beginsels verskraal of stagneer kinderlike leer.

Speeltherapie in die vorm van popspeel is ook bruikbaar met ouer kinders, selfs tieners, mits die speelmateriaal ooreenkomstig aangepas word. In plaas van sagte, slap babapoppe, 'n pophuis, teestel, popkleertjies, voedingsbottels ensovoorts, word poppe met die voorkoms van groter kinders, tieners en volwassenes gebruik. 'n Groot verskeidenheid karakters van albei geslagte en van alle ouderdomme is nodig. Die poppe hoef nie noodwendig realisties te wees nie; gestileerde figure, selfs draadmanneljies is bruikbaar. Die kind word dan gevra om die problematiese situasie soos deur die terapeut opgestel, op te los. In die opstel van die aanvangsituasie kies die kind self die pop wat 'n spesifieke persoon verteenwoordig. Daar kan direktief te werk gegaan word in welke geval een van die figure "jy" sal wees. In die geval van 'n indirektiewe werkswyse word daar dan na die figuur waarmee die kind identifiseer verwys as "hy" of "sy". Die terapeut nooi die kind uit om as "regisseur" of "draaiboekskrywer" op te tree, die situasie te ontleed en 'n aanvaarbare oplossing vir die karakters in die spel te probeer vind. Weer eens speel die terapeut mee, neem hy aktief deel aan die gebeure en stuur hy die kind af op die bereiking van ter sake insig.

2.5.4.3 Die verbeeldingsreis

'n Hegte vertrouens- en begripsverhouding tussen terapeut en kind is 'n voorvereiste vir die aanwending van hierdie tegniek wat elemente bevat van beide Desoile se "Rêve Eveillé" en Hanscarl Leuner se "Guided-Affective Images".

Tydens die verloop van die gebeure bly die terapeut deurgaans in die kind se gesigsveld om sodoende die trefkrag van die blik te benut. Dit dra veel by tot die veiligheidsgevoel van die kind en bied die terapeut die geleentheid om sy empatie te betoon.

Die gebeure word in beweging gebring deurdat die terapeut die kind versoek om 'n voorstelling van 'n oop stuk veld te maak. Die terapeut stel slegs die veld as aanvangs- of vertrekpunt daar en lei die kind deur vrae, kommentaar, opmerkings ensovoorts om self die toneel verder te konstitueer, byvoorbeeld deur die byvoeging van bome, berge, 'n rivier, huise, 'n pad, spoorwegstasie, vliegveld, 'n dam, moeras ensovoorts. Hy bevolk ook self die veld met mense, diere of fantasiefigure na ge-

lang van eie voorkeur. Met elke sessie word daar vanaf hierdie veld, wat die kind as veilige, geborge ruimte geskep het, vertrek en weer daarna teruggekeer. Die kind kry die geleentheid om tydens sy verbeeldingsreis vanaf die veld via projeksie simbole te skep wat die pedoterapeut aanwend om betekenisoordraging te bewerkstellig.

Sorg moet gedra word dat die diagnostiese moontlikhede wat in hierdie werkswyse skuil, nie die terapeutiese momente oorskadu nie. Die gevaar bestaan dat die terapeut die kind te vinnig van die een toneel na die volgende lei, sonder dat die betrokke situasie eers deeglik deurleef en verwerk is. In die taal van Lubbers (1971, pp. 98-105) sou dit beteken dat verhalende beelde, dit wil sê dit wat 'n gebeure skets, oorheers. Deur sy begeleiding bring die terapeut dan 'n vertraging in die vloei van die verhaal en gee hy die kind geleentheid om meer draende beelde, waarin affek oorheers, aan te wend. Wanneer die kind 'n spesifieke gevoelsklimaat of atmosfeer beskryf, verleen die terapeut telkens hulp met affektiewe en normatiewe betekenisgewing.

By konfrontasie met dit wat hom bedreig, neig die affektief onstabiele kind gewoonlik om te veg of te vlug. Dit is die taak van die terapeut om alternatiewe oplossings aan te dui. Die feit dat die kind die knel-situasie te bowe kom, dat hy oorwin en sukses behaal, vind neerslag in sy ervaringsbesit en werk gunstig in ten aansien van sy betekening van homself in verhouding tot die bedreiging. Hanscarl Leuner (1969, pp. 16-20) maak 'n verfynde indeling van die alternatiewe wat die terapeut kan voorstel wanneer die kind se keuse ontoereikend blyk te wees:

- (a) Hulp deur 'n vriend - die hulp van enige van die kind se simbole wat hy met gunstige betekenis inklee, word ingeroep, byvoorbeeld 'n perd galop met hom weg, of 'n voël kom tot sy hulp.
- (b) Konfrontasie - die kind word aangemoedig om sy man te staan en aan te dring op sy regte. Die vyand word direk in die oë gestaar totdat hy beseft dat die kind nie gaan vlug nie, maar ook nie vyandig is nie.
- (c) Voeding - 'n oormaat voedsel word aan die bedreigende aangebied. Sodoende word hy via versadiging gepaai tot 'n gunstiger gemoedstoestand.

- (d) Versoening - die aggressor word bevriend deur fisiese toena-dering te soek. Daar word rustig met hom gepraat of hy word gestreel en vertroetel.
- (e) Towermiddels - deur die aanwending van gereedskap of hulp-middels soos 'n tou, 'n leer, of 'n versterkdrankie word die situasie so gewysig dat die kind die probleem kan oorbrug.
- (f) Uitputting en vernietiging - daar word jag gemaak op die be-dreiging totdat hy van uitputting ineenstort, of hy van kant gemaak word. Hierdie oplossing moet met groot omsigtigheid aangewend word, aangesien dit moontlik is dat die kind met die aggressor kan identifiseer. In so 'n geval sou hy die aangeleent-heid as 'n aanval op homself vertolk.

Die verbeeldingsreis as pedoterapeutiese tegniek is geslaagd by kin-ders wie se huidige situasie nie meer tot konflik aanleiding gee nie, maar waar negatiewe singewing nog bly voortbestaan. Affektief afge-stompte kinders kom egter moeilik tot fantaseer. Hulle het meer her-haling en inoefening nodig alvorens die terapeut tot betekeniswysig-ing kan oorgaan. Kinders met swak medemenslike verhoudings, waag dit ook nouliks om saam met mense te reis. Die tegniek veronderstel 'n hegte vertrouens- en begripsverhouding tussen volwassene en kind.

2.5.4.4 Kunsterapie

Hierdie pedoterapeutiese tegniek moet nie verwar word met die beoefe-ning van skone kuns nie. Die estetiese kwaliteit van die eindproduk is nie ter sake nie, die skeppingsaktiwiteit wel (Lowenfeld, 1969, pp. 10-12). Die benaming van die tegniek is terug te voer na die feit dat die middele wat aangewend word (klei, verf, pastelle, kryt, pot-lode, papier, kwasse ensovoorts) dieselfde is as die middele waarvan beeldende kunstenaars sig bedien.

Die bedoeling met die voorlegging van sodanige middele is dan ook dat die kind die werklikheid sal verbeeld deur aktualisering van sy verbeeldingsmoontlikhede in die vorm van voorstel en fantaseer. Die tegniek berus op die grondvorm opdrag. Sorg moet egter gedra word dat die opdrag om iets te skep so informeel moontlik gegee word, lief

in die vorm van 'n uitnodiging. Die kind het dan ruim geleentheid tot die neem van inisiatief en die maak van keuses.

Freud, soos aangehaal deur Leuner (1969, p. 4) sê "... it is possible for thought-processes to become conscious through a reversion to visual residues (and) in many people this seems to be a favourite method ... *Thinking in pictures*." Ten aansien van hierdie aangeleentheid beweer Leuschner (1961) dat optiese korrektheid nie vir die kind van belang is in sy beeldende ekspressie nie. Hy gee in beeld weer wat hy meen, dink, wens en weet. Sy verbeelding van die werklikheid is 'n wyse van vormgewing aan dit waaroor hy nie kan of wil praat nie (Lubbers, 1971, pp. 33-34).

Via die aanwending van ongestruktureerde materiaal gee die kind vorm en konkretiseer hy dit wat hy afweer en nie onder woorde kan bring nie. Juis die 'nog onbepaalde' is plasties. Die kind kan na eie keuse daaraan vorm gee (Langeveld, 1967, pp. 71-96). Wanneer 'n kind sy eie mening, gevoel of standpunt moet weergee, noep dit hom tot 'n put uit eie ervaring, dus tot selfondersoek (Leuschner, 1961).

Lubbers (1971) meen dat eers wanneer die terapeut die kind in sy afgeweerde wêreld ontmoet en aanvaar kan die kind outentiek geborge voel by hom. Rogers (1969) waarsku dat wanneer die kind waag om homself bloot te stel aan die ander, en die ander verstaan nie, wek dit die gevaar van eensaamheid, onttrekking en isolasie. Slaag die terapeut wel daarin om via die simbool die brug te slaan en die kind te ontmoet in sy knelsituasie, kan hulle oorgaan tot betekeniswysiging via saamvormgewing (simmorfose). Vanuit hierdie noue met-mekaar-wees en saamvormgewing, kan die terapeut veranderinge in die ontoereikende betekeninge aanbring en kan die kind tot trujeksie kom. Ten einde wysiging van betekenis te weeg te bring, sal die terapeut noodwendig wysiging aanbring ten aansien van die kind se visuele beelde. Leuschner (1961, p. 93) sê wysiging as regstelling aan die kind se vormgewing is die weg waarlangs die volwassene die kind beïnvloed. Pedagogies reg, is wat paslik is. Die paslikheid van 'n oplossing is 'n affektiewe, -kognitiewe sowel as normatiewe aangeleentheid. Indien die kind die oplossing op genoemde wyses as sinvol-vir-my kan aanvaar, vind wordingsverheffing plaas en het hy geëmansipeer tot 'n hoër vlak van gevormdheid. "'Een kinderlewen dat

verandert' moet men dus allereerst zien als een leven, dat van nieuwe veronderstellingen uitgaat." (Langeveld, 1967, p. 70).

Uit die aard van die saak is kunst terapie slegs moontlik met kinders wat reeds so 'n wordingsvlak bereik het, dat hulle deur medium van grafiese ekspressiemiddele tweedimensioneel vorm kan gee, of deur aanwending van moduleringstegnieke die werklikheid driedimensioneel kan verbeeld. Van Lennep (1958) maak die volgende faseologiese indeling van kindertekeninge:

- (i) Benoeming van krabbels - Aanvanklik bring die kind deur blote spieraktiwiteit longitudinale en daarna sirkulêre krabbels tot stand. Sodra hy sy grafiese ekspressie benoem, dit wil sê sodanig daarvan distansieer dat hy daarna kan verwys as iets buite homself, teken hy outentiek.
- (ii) Affekperspektief - Hierdie tekenfase kom vanaf ongeveer vierjarige leeftyd voor. Die kind gee globale indrukke weer met aksent op dinge wat die grootste gevoelsbelading dra. Daar is nog weinig pogings tot kognitiewe kontrole. Hy orden wel die werklikheid sodanig dat hy kan groepeer en dit wat vir hom belangrik is abstraheer.
- (iii) Skematisering - Op ongeveer sesjarige leeftyd neig die kind tot oorvereenvoudiging en stilering. Die klem val op vorm. Hy herhaal telkens dieselfde skema om byvoorbeeld die menslike liggaam, 'n huis of 'n boom uit te beeld.
- (iv) Realiteitsfase - Teen sy tiende lewensjaar poog die kind om die werklikheid getrou uit te beeld. Hy bring perspektief in sy tekeninge aan en is gesteld op detail. Die onderlinge sinsamehange van die konstituente en die veranderlikheid van die situasie word uitgedruk in beweging. Die kind wend voorgrond aan om dit wat belangrik is te beklemtoon. Detail verdwyn nie meer nie, maar word op die agtergrond geplaas.

Volgens Leuschner is daar eers van outentieke kunsuiting sprake wanneer die kind daarna streef om estetiese waardes te verbeeld. Dit vind tydens sy tienderjare plaas.

Kunsterapie is bruikbaar as pedoterapeutiese tegniek by kinders wat moeilik tot verbale ekspressie kom. Alhoewel gesprek as grondvorm en daarmee taal as dialoogvorm aanvanklik op die agtergrond is, neem dit algaande 'n meer prominente plek in. Wanneer die kind nie meer nood het aan afweer nie, kan hy dit wat aanvanklik bedreigend was dui deur dit te benoem. Die terapeut kan dan vanaf hierdie basis van affektiewe stabiliteit taal as gespreksmedium aanwend om die kind verder tot kognitiewe ordening te begelei. Kinders wat hunker na affektiewe ekspressie steur hul weinig aan afwerking en het nie erg aan gladde oppervlaktes, egalige lynvoering en noukeurige kleuraanwending nie. Verf, kwasse en groot velle papier is ideale ekspressiemedia. Kinders met 'n sterk kognitiewe belewingshabitus toon affiniteit vir 'n potlood, papier en 'n uitveër. Die ekspressie kan telkens gewysig word todat die verlangde resultaat bereik is. Die geremde kind wat moeilik projekteer, is begaan oor afwerking, proporsies ensovoorts. Hy vind telkens fout met sy produk en vereenselwig homself moeilik daarmee. Wyk die eindproduk te ver af van sy geantisipeerde beeld, verwerp hy dit, distansieer daarvan en wend dit nie as terapeuties bruikbare simbool aan nie. Boetseerlei, papierpap en ander plastiese materiaal is aangewese vir sulke kinders.

Kunsterapie is by uitstek geskik vir gebruik by kinders wat aggressie openbaar. Juis weens die veranderbaarheid en vernietigbaarheid van die geprojekteerde beeld leen hierdie kinders sig geredelik tot kommunikasie langs hierdie weg. Moustakas (1959) meen dat indien die kind geleentheid gegun word om die katartiese moontlikhede van die medium te benut, hy na die aanvanklike oorwegend paties-affektiewe stellingname sig leen tot 'n meer kognitief gekontroleerde gevoelsuiting ten aansien van die simbool.

Via aanwending van kunsterapie as pedoterapie kan die terapeut die kind affektief begelei tot affektiewe aktualisering van moontlikhede, kognitief steun tot kognitiewe verwerking van eie moontlikhede en ook op

normatiewe niveau steun tot die realiseer van sy normatiewe persoonsmoontlikhede.

2.5.4.5 Mensmodulering

Hierdie tegniek berus hoofsaaklik op die grondvorm voorbeeld. Opdrag en gesprek figureer weliswaar ook, maar in 'n mindere mate. Alhoewel die tegniek sig by uitstek leen tot 'n indirektiewe werkswyse, bied dit vele geleentheid tot direktiewe aanwending.

Ten aanvang lê die terapeut 'n verskeidenheid materiaal aan die kind voor met die versoek dat hy daaruit 'n mens moet maak. Bruikbare materiaal is wol, gom, pypskoonmakers, vilt, wasgoedpennetjies, draad, papier, moduleerlei, papierpap, deeglei, verf, hout, roomysstokkies, leë garingtolle en kartondose. Die verskeidenheid moet so groot moontlik wees ten einde die kind geleentheid te bied om self 'n eie mens te vorm na sy keuse. In die vormgewing aan die ongestruktureerde materiaal lê ryke ekspressie en projeksiemoontlikhede opgesluit. Dit bied ook die terapeut die geleentheid tot verhoudingstigting en simmorfose. "Empathy is a binding factor in interpersonal relationships and is present long before verbal communication becomes possible", sê Coetzee (1974, p. 26) die vader van die mensmoduleringstegniek.

Na die daarstelling van 'n visueel waarneembare mensbeeld, word die versoek gerig dat die kind die persoon aan die terapeut moet voorstel, hetsy verbaal of in skrif. Die pedoterapeut maak vervolgens 'n analise van die gegewens en selekteer terapeuties bruikbare inhoud uit dit wat die kind daargestel het. Vervolgens word die inhoud tot 'n sinvolle probleemstelling omvorm en aan die kind voorgelê. Terapeut en kind voer dan gesprek aan die hand van hierdie voorbeeld van 'n mens met probleme.

Die terapie verloop indirektief in die sin dat dit "hy en sy probleme" is wat die kind bespreek, uitpluis en oplos. Op kognitiewe niveau vind daar dus analise, sintese en ordening plaas. Die kind ervaar deurgaans dat dit sy mens is, wat hy self geskep het en wie se lewe hy self help vorm en rig. Elke probleem wat suksesvol te bowe gekom word, werk stabiliserend in ten aansien van die kind se gevoelsbetekening van homself, sy medemens en sy verhouding tot dinge en sake.

Aan die hand van die voorbeeld van die gemoduleerde mens kry die terapeut die geleentheid om die nodige elementare oop te dek. Die terapeut is deurgaans gespreksgenoot, raadgewer en medeganger. Sodoende plooi hy die gebeure sodanig dat die kind op indirekte wyse op die oplossing afgestuur word. Die kind kry die geleentheid om 'n greep op die nuwe te verkry en dit ook te verwerklik in die veiligheid van die terapeutiese situasie. Elizabeth Hurlock (1974, p. 526) sê "because the child is incapable of perceiving below the surface of the speech and behavior of others, he often fails to grasp the true meaning of the motivations behind their speech and behavior". Mensmodulering bied die terapeut die geleentheid om hierdie leemte aan te vul.

Soos met alle vorme van ortopedagogiese hulp is dit in die geval van die mensmoduleringstegniek van die uiterste belang dat ouerbegeleiding parallel met pedoterapie sal verloop sodat die betekenis wat die kind tydens terapie verwerf nie vanuit sy opvoedingsituasie ontdaan gemaak word nie. Sy ouers is en bly die belangrikste vormende invloed in 'n kind se lewe.

Hierdie tegniek is uiters geskik vir implementering by jong kinders, veral in kombinasie met speelterapie. Hurlock (1956, pp. 257-293) meen dat jong kinders op die ouderdom van drie tot vier jaar geredelik oorgaan tot die daarstel van 'n fantasiemaat of karakter. Dit kan met ewe groot sukses gebruik word by ouer kinders, ook tieners, in welke geval die kind self die analogie tussen sy eie situasie en dié van die gemoduleerde mens mag aantoon en sodoende die terapeut die geleentheid bied om meer direktief te werk. "The child who gains the freedom to talk has gained the freedom to share himself", aldus Allen soos aangehaal deur Moustakas (1959, p. 23).

In sy werk Making your own personality; human modelling haal Coetzee (1974, p. 14) Mook aan wat sê: "As he comes into contact with his primary experiences and discovers personal meanings, he can be helped to verbalize his experiences ... Words will renew their power and communication with others will become rich again". Dit blyk dus dat taal 'n besondere rol speel in hierdie terapeutiese tegniek.

Mensmodulering is slegs bruikbaar by kinders wie se taalvaardigheid sodanig is dat 'n sinvolle verbale gesprek met hulle moontlik is, en wat oor sodanige persoonsmoontlikhede beskik dat hulle op abstrakte niveau kan dink, redeneer en logiese gevolgtrekkings kan maak. Die angstige kind wat konkreet gebonde bly in sy denke, leen hom nie gereedlik tot die mate van distansiëring en objektivering wat nodig is om hierdie tegniek aan te wend nie.

2.5.4.6 Slotbeskouing

In sy beplanning van strategieë aan die hand waarvan hy die terapeutiese gebeure in beweging gaan bring, hou die terapeut rekening met die drieledigheid van die ortopedagogiese hulpverleningsgebeure en beplan hy dus ten aansien van:

- (i) sy eie inset jeens kind en ouer,
- (ii) die geantisipeerde inset van die kind jeens die terapeut en die ouer; en
- (iii) die ouer se inset ten aansien van die ouerbegeleiding en sy aandeel aan die opvoedingsverloop van sy kind.

Pedoterapie en opvoederbegeleiding is keerkante van dieselfde munt. Die een bevorder en bevestig die ander. Pedoterapie sonder die onder-skraging van opvoederbegeleiding is ten beste 'n gewaagde aangeleentheid en kan slegs die skyn van niveauverheffing bybring. Geen kind kan buite die opvoeding behoorlik volwasse word nie. Dit bly dus die taak van die terapeut om die opvoedingsgebeure dermate te verstel dat opvoeder en kind sonder sy inset die toekoms kan aandurf. Ortopedagogiese hulpverlening het suksesvol verloop wanneer die terapeut oorbodig geword het.

2.6 EVALUERING

Evalueer is ingebed in die struktuur van pedoterapie. Per slot van rekening word die gebeure in aansyn geroep weens die evaluering van die kind deur die terapeut tydens diagnostisering. Pedagogiese diagnostisering het 'n tweeledige doel. Ten eerste stel dit die terapeut in

staat om die kind op 'n geordende wyse te leer ken en sy situasie te verken. Ten tweede het dit ten doel dat kinderlike wording ge-evalueer word ten einde die bereikte wordingstand op te weeg teen die bereikbare. Die uitkoms van hierdie beoordeling dui die aard en omvang van die leemtes aan wat via pedoterapeutiese hulpverlening opgehef kan word. Die sin van die terapeutiese gebeure is geleë in die uitkoms van evaluering.

Pedoterapie neem 'n aanvang as gevolg van evaluering en kulmineer ook in 'n evalueringsfase. Afgesien van hierdie twee duidelik aandui-bare evalueringsmomente in die terapeutiese verloop, vind evaluering deurgaans plaas tydens al die terapeutiese verloopsfases.

Die terapeut evalueer van die aanvangsmoment of sy groet, verwelko-ming en oriëntering die kind gevoelsmatig stabiliserend, kognitief-ordenend en normatief behoorlik aandoen. Hy implementeer psigopedago-giese kriteria ten einde die antwoord wat die kind verbaal en/of nie-verbaal verstrek te evalueer in die lig van die oorkoepelende doel-stelling, die implisiete doel en ook die partikuliere eksplisiete doel wat hy vir die sessie afgegrens het. Fundamenteel-pedagogiese kriteria word geïmplementeer om die aard en kwaliteit van die verhouding wat gestig word te evalueer. Tydens die aanvangsfase van terapie evalueer die terapeut in die lig van sy didakties-pedagogiese insig of die kind antwoord op sy appèl deur sy intensionaliteit af te spits tot attendeer en homself sodoende oop te stel en te leen vir die gebeure wat gaan volg. Fundamenteel-pedagogies evalueer die terapeut of die omgang hom en die kind die moontlikheid van intensivering tot ontmoeting bied.

Na die aanvanklike oriënteringsgebeure volg die vraagstellingsfase waar-tydens die kind sig as opgeroepte, bevraagde, met 'n probleem-gekonfron-teerde mens-met-tekorte ervaar. Weer eens evalueer die terapeut vanuit psigopedagogiese perspektief wat die kwaliteit van die kind se persoon-sverwerkliking is, maar ook didakties-pedagogies of die gepreformeerde veld sodanig voorberei is, dat die kind sig deur die terapeut sal laat begelei opdat hy kan leer. Die fundamenteel-pedagogiese kriterium *engage-ment* word geïmplementeer om te bepaal of die kind sig medeverantwoorde-lik ag vir die verhouding. Dit dien as voorvereiste vir die volgende fase. Die didakties-pedagogiese kriterium *imperatiwiteit* geniet tydens hierdie fase besondere prominensie.

Ook tydens die fase waarin die nuwe inhoud as nuwe betekenis oopgedek word, en daar inderdaad eksposisie van die nuwe plaasvind, evalueer die terapeut psigopedagogies sowel as didakties-pedagogies of wording en veral leer voltrek. Hy kontroleer telkens of die kind via afgrensing, reduksie en objektivering die onderskeie leerwyses so verwerklik dat hy tot toereikende betekenisgewing kan kom. Opdat die kind die nuwe betekenis as bakens ter oriëntering kan aanwend, is dit nodig dat die terapeut sy eie begeleiding fundamenteel-pedagogies evalueer ten aansien van 'n gesonde balans tussen ingryping en instemming.

Tydens die afsluitingsfase van die terapeutiese sessie vind distansiëring plaas tussen terapeut en kind en vervlak die intensiteit van die verhouding. Daar word teruggekeer tot omgang. Die evaluering is egter tydens hierdie fase spitsgedrewe aangesien al die pedagogiese kriteria ter sprake gebring word ten einde die inset van die terapeut, die inset van die kind en die uitkoms van die leergebeure te kontroleer. Tydens die evalueringsfase aan die einde van die terapeutiese sessie-verloop, word die spesifieke doel wat vir die sessie gestel is, in berekening gebring en evalueer die terapeut of die sessie in sy geheel inderdaad sodanig geslaag het, dat die kind gereed is vir verlating van die terapeut om tot sy probleemsituasie terug te keer.

Deur evaluering word die een sessie aan die ander gekoppel. Op grond van die uitkoms van 'n spesifieke sessie antisipeer en beplan die terapeut die daaropvolgende sessie. Evaluering vorm dus die skakels tussen die onderskeie sessies.

Pedoterapie is nie 'n kontinue gebeure soos opvoeding nie. Dit is 'n tydelike ingreep ten aansien van die verhouding ouer : kind en dit verloop ook in 'n afgebakende tydsduur wat telkens afgewissel word deur periodieke verlating, waartydens die direkte inset van die terapeut onderbreek word en nawerking van die ortopedagogiese hulpverlening by ouer en kind plaasvind. Alvorens die daaropvolgende sessie kan voltrek, moet die terapeut eers die vordering al dan nie, sedert sy vorige ingreep, evalueer, dit in verband bring met sy evaluering aan die einde van die vorige sessie en in die lig van hierdie twee uitkomstes, die daaropvolgende sessie laat verloop. Die aanvangsfase van elke

sessie is dus oriënterend ook vir die terapeut omdat hy dan kontroleer wat die nawerking van die vorige sessie was en ook evalueer of sy antisipasie van die tans bereikte wordingstand van die kind korrek was. Indien wel, kan hy voortgaan met sy beoogde strategieë; so nie, moet bysturing plaasvind.

Dit lê voor die hand dat die terapeut tydens voorbereiding en beplanning slegs kan antisipeer op grond van sy verwagtinge van ouer en kind. Geen beplanning, hoe deeglik ook al, kan gewaarborg word toepaslik te wees nie. Die mens is immer onvoorspelbaar, so ook die toekoms. Die terapeut kan nie die kind se wordingsgang voorspel nie. Hy moet dus deurgaans "sy oor teen die grond hou", sensitief, empaties in voeling wees met die kind en sy ouers, bereid wees om op grond van sy evaluering, sy beplanning van 'n sessie te wysig en te improviseer in die lig van sy langtermynbeplanning ten aansien van oorkoepelende, eksplisiete en implisiete doelstellinge. Die terapeut durf nooit die slaaf van sy beplanning en strategieë wees nie; inteendeel, hulle moet altyd plooibaar wes ten einde die saak te kan dien. Rogers (193, p. 218) verwys na tegnieke as: "Tools of an artist rather than mechanical devices". Dieselfde geld ten aansien van voorbereiding en beplanning.

Ten aansien van ortopedagogiese hulpverlening vorm evaluering skering en inslag. Dit gaan die terapeutiese verloop vooraf, die individuele sessies eindig met evaluering en so ook die hulpverlening in sy geheel. Inderdaad vorm die evaluering die brandpunt waar al die pedagogiese kategorieë as kriteria figurer.

3. SKEMATISERING VAN DIE ONTWERP VAN 'N PEDOTERAPEUTIESE PRAKTYK

Die praktyk van pedoterapie toon so 'n diversiteit wanneer dit in funksie gaan, dat daar nie sprake van 'n geykte verloopsvorm kan wees nie. Elke kind, terapeut en probleemsituasie is uniek, maar so ook elke terapeutiese situasie. Daar is geen standaardwerkswyse of metode wat van die een sessie na die volgende deur die een terapeut na die ander gedupliseer kan word nie. Ungersma (1961, p. 38) waarsku dat geen werkswyse daarop aanspraak kan maak om 'n universele antisepti-

kum te wees nie. Pedoterapie bied ook geen towermiddel wat alles wat krom is, reguit maak nie.

Die skema wat vervolgens aangebied word, dien slegs as riggsnoer vir die terapeut by die beplanning van sy praktyk, sodat hy aan die hand van 'n verwysingsraamwerk kan besin oor die wyse waarop hy rigting aan die leergebeure kan gee.

Beplanning en voorbereiding vir elke individuele sessie is van kardinale belang ten einde te verseker dat die praktyk nie lukraak verloop en 'n toevallige karakter dra nie. Voorbereiding wat uitloop op 'n verantwoordbare doelgerigte antisympasie van die sessieverloop, vorm die waterskeiding tussen welmenende inmenging in ander mense se lewens en professionele hulpverlening.

In sy voorbereiding vir 'n terapeutiese sessie dien die terapeut aandag te skenk aan die volgende aangeleenthede:

- (a) Doelstelling - Na afloop van die diagnostiseringsfase kan die terapeut die eksplisiete doelstellings hiërargies orden. Hy maak dus 'n seleksie van doelstellings vir elke individuele sessie. Die implisiete en oorkoepelende doelstellings word daarby in berekening gebring.
- (b) Inhoud - Op grond van sy reduksie van die problematiese maak die terapeut 'n seleksie van terapeutiese inhoud aan die hand waarvan die doel moontlik te bereik is.
- (c) Metodologiese beginsel en grondvorm - 'n Keuse word ten aansien van hierdie aangeleenthede gemaak in ooreenstemming met die ordeningsbeginsel waarop besluit is tydens die oorhoofse, voorafgaande beplanning. In die lig van die evaluering tydens die voorafgaande sessie, mag dit nodig geag word om die gekose ordeningsbeginsel te wysig.
- (d) Strategie - Die keuse van 'n grondvorm, metodologiese beginsel en inhoud belig inderdaad die tegniek waarop die terapeut aange-

wese is ten einde die doel te kan verwesenlik. In die lig van die gekose tegniek, kies die terapeut media en hulpmiddels en beplan ten aansien van die lokaliteit van die gebeure.

- (e) Sessieverloop - Daar is nie 'n vaste volgorde ten aansien van die verloop van die onderskeie fases in die terapie nie, maar elk van die volgende onderskeibare fases noop die terapeut tot besinning tydens sy voorbereiding:

(i) Oriëntering

Die intreegroet en oriëntering van die kind ten aansien van die verloop van die gebeure tot dusver en dit wat in vooruitsig gestel word, is van kardinale belang. Tydens hierdie fase bring die terapeut die kind tot patiese rus, dui vir hom kennisbakens aan die hand waarvan hy hom kan oriënteer en wat 'n appèl rig tot verskerping van intensionaliteit. Die kind kry die geleentheid om die ter sake voorkennis wat sal dien as vertrekpunt vir die huidige sessie ter hand te neem en te orden.

(ii) Vraagstelling

Die terapeut konfronteer die kind met die terapeutiese inhoud op so 'n wyse dat hy dit kan beteken as 'n relevante probleem-vir-my. Die kind beleef dat hy bevraag is. Hierdie vraagstelling mag spreek tot sy affektiewe, kognitiewe of normatiewe persoonsmoontlikhede. Die verwondering wat gewek word, dra by tot afspitsing van sy aandag en 'n positiewe gerigtheid van intensionaliteit.

(iii) Eksposisie

Tydens hierdie fase vind betekeniswysiging of -uitbreiding plaas. Dit is die fase waarvoor die terapeut optimale plooibaarheid moet laat in sy voorbereiding, aangesien die kind nou meer prominent na vore tree as gespreksgenoot en die gang van die sessie in 'n groot mate beïnvloed en rig. Die deeglike voorbereiding en aanvoorwerk wat die terapeut

gedoen het, skeep die gepreformeerde veld en maak dit vir die kind moontlik en selfs waarskynlik om die beoogde doel te bereik.

(iv) Kontrole

Tydens hierdie fase kontroleer die terapeut of die kind inderdaad wel tot betekenisoorname gekom het, en evalueer of hy die inhoud dermate beheers op affektiewe, kognitiewe en normatiewe niveau dat hy gereed is om die sessie te beëindig en tot periodieke verlating oor te gaan. Die deurlopende evaluering kulmineer dus in hierdie fase.

(v) Funksionalisering

Tydens hierdie fase maak die kind die verworwe elementare tot fundamentele. Hy word vanuit sy lewensituasie bevra. Daar word 'n appèl tot hom gerig en hy kan nou op toereikender wyse antwoord op grond van die insig wat hy tydens die sessie verwerf het. In sy beplanning van die gepaardgaande ouerbegeleiding, skenk die terapeut ook aandag aan hierdie aangeleentheid en mag dit nodig wees om situasies te ontwerp wat die kind funksionaliseringsgeleentheid bied.

4. SLOT

In hul werk, "Changing Frontiers in the Science of Psychotherapy", sê Bergin en Strupp (1972, p. 8): "We also contend that many controversies surrounding the problem of therapeutic effectiveness can be resolved by the application of more complex and theoretically diversified designs which employ a more representative sample of valid criterion measures cutting across theoretical dispositions and the habitual instrumentation biases of given experimenters".

Bogenoemde skema is 'n poging tot beantwoording van die oproep.

HOOFSTUK V

'N EKSEMPLAAR VAN PEDOTERAPEUTIESE HULPVERLENING AAN 'N KIND IN OPVOEDINGSNOOD

1. INLEIDING

In die werk Changing frontiers in the science of psychotherapy (Bergin en Strupp, 1972, p. 438) word daar tot die volgende slotsom gekom: "From everything that has been said it follows that significant increments in knowledge, at least within the therapeutic framework, are likely to come from the intensive study of individual cases in which disciplined observation is complemented by, and takes account of, the complex interaction of variables, a task which cannot be accomplished by statistical manipulations, although certain statistical techniques may be helpful in other respects".

Aangesien die sin van die voorafgaande teoretisering geleë is in die ordening, beskrywing en verklaring van die verskynsel ter sake, sal daar vervolgens oorgegaan word tot die beskrywing van 'n werklike geval van pedoterapeutiese hulpverlening ter illustrasie van die waarde van die voorgestelde skema van die ontwerp van 'n pedoterapeutiese praktyk.

2. AANMELDINGSPROBLEEM

Jenny, 'n 5 jaar, 4 maande-oue dogtertjie is deur die dame wat haar versorg na die kinderleidingsinstituut gebring weens:

- (a) woedeuitbarstings (sy slaan haar kleuterskoolonderwyseres en word so kwaad as daar kos op haar bord is waarvan sy nie hou nie, dat sy naar word),
- (b) enuresis (haar bed was nog nooit snags droog nie en bedags is sy so dikwels nat dat sy 'n veluitslag aan haar bene het),

- (c) aandagsoekerigheid (sy neem dinge wat nie aan haar behoort nie, huil oor onbenullighede en knou ander kinders af),
- (d) swak verhouding tot die mangeslag (sy tart haar vader deur ongehoorsaamheid en terg seuns by die kleuterskool),
- (e) gebrekkige selfvertroue (sy draai gedurig om die volwassenes wat haar versorg, distansieer moeilik en waag dit nie om sonder hulp 'n opdrag uit te voer nie),
- (f) lompeheid (sy struikel en val maklik en kan nouliks tekenkryt hanteer).

3. HISTORISITEIT

Jenny, die jongste van vier dogters, is gebore tydens ernstige huweliksprobleme tussen haar ouers. Kort voor die konsepsie van hierdie kind het die moeder 'n aborsie ondergaan. Tydens haar swangerskap wat sy as onwelkom beteken het, het sy oormatig kalmeermiddels gebruik.

Vanaf 6 maande ouderdom is Jenny pal deur die bediende versorg. Toe sy twee jaar oud is, is die ouers geskei en het sy en haar drie oersusters by die moeder en 'n mansvriend gewoon. Op driejarige leeftyd is sy in 'n kleuterskool geplaas. Kort hierna is haar een suster oorlede en die moeder en 'n ander suster ernstig beseer as gevolg van 'n motorongeluk terwyl dié onder verdoving bestuur het. Dit was vir Jenny 'n ernstige skokbeleving. 'n Jaar na hierdie insident was die moeder weer eens in 'n motorongeluk betrokke, en is sy oorlede.

Die vader, wat hulle intussen selde gesien het, het die kinders kom haal en na 'n vriendin geneem wat 'n dogtertjie van dieselfde ouderdom as Jenny gehad het, en met wie hy buite-egtelik saamgewoon het. Die kind is in 'n private kleuterskool geplaas waar sy daaglik 'n kerk moes besoek en besonder beïndruk is deur die ou-testamentiese Bybelverhale wat sy aangehoor het. Die indruk het by haar posgevat dat haar afgestorwe moeder in 'n engel verander het.

Na ongeveer een jaar het Jenny soveel probleme tuis en op skool geskep dat die vader se vriendin (wat sy as "Mammie" aangespreek het)

die kind vir hulpverlening gebring het.

4. SAMEVATTENDE PERSOONSBEELD *

4.1 PSIGIESE LEWENSVOLTREKKING

Op die individuele skaal van die Nasionale Buro vir Opvoedkundige Navorsing, behaal sy 'n I.K. van 134, Die kind vaar die beste ten aansien van verbale redenasie-items, waar daar 'n beroep gedoen word op analiseer, sowel as op ouditiewe en visuele geheue-items. Haar taal openbaar wel 'n plastisiteit en 'n gereedheid tot verbale ekspressie, maar die growwe grammatikale foute wat sy begaan wanneer die inhoud 'n sterk gevoelsbelading dra, toon dat haar affektiewe labiliteit haar van 'n toereikende kognitiewe ordening en strukturering van die taal weerhou. Die gnosties-kognitiewe struktuur van die kind se psigiese lewe is sodanig ongeordend dat sy nie daarin slaag om reëlmaat en sisteem te skep uit haar fisiese omgewing nie. (Vergelyk illustrasie i, bylaag 4). Enige oproep tot skepping en konstruksie met ongestruktureerde materiaal, oorweldig haar.

Jenny vaar swak in alle items wat vormwaarneming en oog-hand-koördinasie verg. Sy behaal slegs 'n ontwikkelingskwosiënt van 109 op die Nel-Sonnekus-ontwikkelingskaal vir kleuters.

Wanneer sy egter aanvaarding in 'n verhouding ervaar, stabiliseer haar paties-affektiewe persoonsmoontlikhede sodanig dat sy toereikend kan attendeer, waag en eksplorieer. Sy distansieer dan daartoe om haar gevoelens te verwoord.

Normatief-singewend beteken sy haar wêreld op 'n fluktuerende wyse. Sy is bewus van die algemeen geldende ordentlikheidsreëls in haar huislike en skoolsituasie, maar aanvaar dit nie as "opgaaf-vir-my" nie. Daar steek vir haar nie veel sin in die nakom van sosiale beleefdheidsterme en -handelinge nie. Kras, oordadige gevoelsuitinge

*Vir 'n omvattende uiteensetting van ortopedagogiese diagnostisering word verwys na die werk van P.A. van Niekerk, *Ortopedagogiese Diagnostiek* (1978).

dwing onmiddellike aandag van haar opvoeders af, terwyl sy hulle aandag ontbeer wanneer sy wel konformeer.

4.2 PROBLEMATIESE OPVOEDINGSGEBEURE

Die vader se vriendin, na wie hier as die moeder verwys word, openbaar 'n mate van insig in die kind se probleemsituasie, maar vind dit moeilik om gevoelsmatig tot die kind toe te tree. Die kind vervul haar met skuldgevoelens deurdat sy kan insien Jenny hunker na bemoedering, maar sy vergelyk so swak met haar eie, enigste kind, dat sy van haar af wegstrem. Sy is wel die enigste persoon wat die kind enigermate kan dissiplineer. Uit die eise wat sy aan die kind stel, spreek haar wanbegrip van die kind se moontlikhede. Jenny moet snags alleen in die donker huis opstaan, skoon lakens gaan haal en haar bed self oortrek. Sy word gestraf as sy soggens in 'n nat bed aangetref word.

Die enigste kontak tussen vader en kind bestaan daaruit dat hy haar tereg wys, betig en eise aan haar stel. Jenny buit die situasie uit deur die eise af te wys en die vader te tart. Inderdaad verwerp die vader hierdie kind omdat sy hom aan haar oorlede moeder herinner. Hy verwag weinig positiefs van haar.

Jenny se verhouding tot die ander dogters in die gesin word gekenmerk deur aggressie, jaloesie en wedywering. Dit maak haar die gesin se paaboelie en verseker dat almal gedurig van haar teenwoordigheid bewus is.

Die vader-moederverhouding gaan mank aan outentieke begrip en vertroue. Dit is inderdaad nog slegs 'n romanse en geen outentieke huweliksverhouding waar die een kan staatmaak op die hulp, onderskraging en aanvaarding van die ander nie.

Die fundamentele pedagogiese verhoudingsessensies van begrip en vertroue, verskyn dus verskraald ten aansien van hierdie kind se opvoeding, en kulmineer in 'n gebrekkige pedagogiese gesagsverhouding.

Uiteraard is die pedagogiese verloop en doel ook gebrekkig. Jenny sien op na haar opvoeders om steun en hulp ter deurbreking van haar nood. Hulle is egter so verstrengeld in die probleemsituasie waarby hulle met haar betrokke geraak het, dat hul opvoedingsinset ontoereikend en visieloos geraak het. Ouers en kind sit vasgevang in 'n bese kringloop.

5. LANGTERMYNBEPLANNING

5.1 INLEIDING

Op grond van die pedagogiese verkenning van die wêreld van die kind kan die ontoereikende en wan-betekenisgewing ten grondslag van haar onaanvaarbare gedrag uitgelig word en kan daar vervolgens beplan word ten aansien van pedoterapie as hulpverlening aan hierdie kind.

5.2 PROBLEMATIESE BETEKENISSE

Die mees prominente "skewe" betekenis in Jenny se lewe is die volgende:

kind : self

- (i) Sy beteken haarself as 'n hulpelose baba.
- (ii) Sy is lomp, onaantreklik en iemand van wie die ouers graag ontslae wil wees.
- (iii) Sy is woningloos en hoort nêrens tuis nie.

kind : ander

- (i) Sy aanvaar nie haar lotsgebondenheid op grond van bloedverwantskap nie. Sy wil self kies wie sy as ouers erken.
- (ii) Haar oorlede moeder is 'n "feetjie" wat deur towerwerking weer kan verskyn soos wat sy verdwyn het.
- (iii) Haar vader is kil, afsydig en nie beskikbaar in tye van nood nie. Hy is teen haar gekant en beywer hom steeds om haar te dwarsboom.

- (iv) Aan haar ouers is sy geen verantwoording verskuldig nie.
- (v) Ander mense se toegeneënthed kan afgedwing word deur aggressie.
- (vi) Die teenwoordigheid van ander kinders ontnem haar haar deel van bemoedering.

kind : dinge

- (i) 'n Plaas is 'n idilliese woonplek.
- (ii) Haar huislike verblyf is wisselvallig en onveilig.
- (iii) Objekte in die fisiese omgewing is soms verwarrend en ordeloos.

kind : God Sy beteken God as 'n ongenaakbare, onverbiddelike figuur.

5.3 REDUKSIE VAN DIE PROBLEMATIESE

5.3.1 Die verhouding kind : self

Die negatiewe betekening van haarself is hoofsaaklik gevoelsmatig van aard en vind sy oorsprong in die gebrekkige bemoedering wat hierdie onwelkome kind te beurt geval het. Dit gee aanleiding daartoe dat sy op kennende vlak onkundig is aangaande haar positiewe moontlikhede. Op grond van haar daaglikse ervarings van infantiliteit, stel sy op normatiewe vlak lae eise aan haarself.

5.3.2 Die verhouding kind : ander

Soos te wagte kan wees, staan Jenny as kleuter primêr gevoelsmatig in die wêreld. Haar kriterium ter aanvaarding van haar medemens, is affektiewe binding. Aangesien sy haar vader op grond van hul gevoelsmatige verwydering afwys, het sy gebrek aan 'n manlike identifikasiefiguur.

By gebrek aan 'n outentieke ken- en begrypingsverhouding met die huidige moederfiguur, idealiseer sy die afgestorwe moeder.

Omdat sy haar opvoeders nie as identifikasiefigure aanvaar nie, verwerp sy die norme wat hulle aan haar voorhou.

5.2.3 Die verhouding kind : dinge

Op grond van haar labiele affek, is die kind nie in staat tot toereikende aanwending van haar goeie kognitiewe moontlikhede nie. Haar onmag om die omringende werklikheid te orden, gepaard met haar swak spierkoördinasie, bring mee dat Jenny die objekte in haar wêreld as verwarrend en van geringe waarde ag. Op normatiewe vlak ervaar sy geen trots in eie privaatbesit nie, en heg sy weinig waarde aan die besittings van ander.

5.2.4 Die verhouding kind : God

Weens onvoldoende kognitiewe en affektiewe begeleiding ten tye van haar moeder se dood en 'n eensydige blootstelling aan Bybelverhale, beteken die kind God as bedreigend. Jenny ken nie 'n liefdevolle versorgende aardse vader nie en het gevolglik geen begrip van God as 'n Hemelse Vader nie.

5.4 DOELSTELLING

5.4.1 Oorkoepelende doelstelling

Die bereiking van die hoogs moontlike vlak van wording deur hierdie kind op weg na volwaardige volwassenheid. Daar word beoog dat Jenny na afloop van die pedoterapie op 'n steeds hoërwordende niveau betekenis sal gee aan die sinvolheid van haar eie bestaan, dat sy tot meerdere selfbegrip sal kom, haar eie en ander se menswaardigheid hoog sal ag, met toenemende verantwoordelikheid self besluite sal kan neem, haar met die norme wat haar opvoeders aan haar voorhou sal identifiseer en geleidelik sal kom tot 'n pedagogies-aanvaarbare lewensopvatting.

5.4.2 Implisiete doelstelling

Daar word beoog dat Jenny via die pedoterapie sal kom tot 'n stabiele affektiewe belewingshabitus, wat as grondslag kan dien vir optimale aktualisering van haar kognitiewe moontlikhede. Ten aansien van die normatiewe belewingswyse word daar beoog om haar via persoonsidentifikasie met haar opvoeders te begelei tot normidentifikasie en uiteindelijke normaanvaarding.

Deur 'n sistematiese, geordende ontsluiting van die werklikheid, vanuit 'n hegte pedagogiese verhouding met die kind, sal daar gepoog word om 'n appèl tot die kind te rig tot selfontsluiting vir die werklikheid. Daar sal gepoog word om die omringende lewenswerklikheid vir die kind so toeganklik en leefbaar te maak dat sy kan kom tot 'n gedifferensieerde aanwending van al haar psigiese lewensmoontlikhede, sodat die pedoterapeutiese gebeure vir haar 'n vrugbare leerbeure kan wees.

5.4.3 Eksplisiete doelstellings

Dit word beoog om Jenny se ontoereikende en wanbetekenisgewing aan haar wêreld met die volgende toereikender betekenis te vervang:

kind : self

- (i) Sy moet ervaar dat sy 'n aangename, talentvolle en intelligente kind is wat in staat is om 'n stabiele verhouding met 'n medemens vol te hou.
- (ii) Sy moet begryp dat sy onvervangbaar is vir haar ouers.
- (iii) Op grond van affektiewe en kognitiewe beleving van die feit dat sy nie meer 'n baba is nie en ook nie so deur ander behandel word nie, moet sy die selfbeheersing toon wat te wagte is van 'n kind wat binnekort skool toe moet gaan.
- (iv) Sy moet eksploreer sonder soeke na steun via fisiese kontak. Die kind moet dus vanaf 'n oorwegend senso-patiese belewingshabitus emansipeer tot die paties-affektiewe.

kind : ander

- (i) Sy moet insien dat die ander kinders in die gesin haar nooit kan vervang nie. Daar is geen rede tot wedywing en jaloesie nie.
- (ii) Haar vader is op sy unieke wyse vir haar lief en wil haar graag help om haar moontlikhede te ontplooi.
- (iii) Ongeag ander geliefde volwassenes wat in haar lewe kom en gaan, sal sy en haar vader altyd gebonde wees deur bloedverwantskap en is hulle wedersyds aanspreeklik vir die verhouding.
- (iv) Die moeder aanvaar haar weens haar eie unieke positiewe moontlikhede en verwag nie dat sy soos iemand anders hoef te wees nie.
- (v) Uit dankbaarheid vir hulle sorg en borg, is sy gehoorsaamheid aan haar ouers verskuldig.

kind : dinge

- (i) Die kind moet insien dat die dood iets is wat op elke mens se pad lê. Haar moeder het die gesin vooruitgegaan.
- (ii) Sy moet beleef dat haar sekuriteit nie geleë is in die permanente lokaliteit van 'n huis nie. Sy vind woning by haar ouers, ongeag waar hulle bly.
- (iii) Daar is objekte wat aan haar persoonlik behoort en waarvoor sy alleen verantwoordelik is. Ander mag dit nie vervreem nie. Dieselfde geld die besittings van ander mense.
- (iv) Daar is orde en reëlmaat in die fisiese werklikheid. Via aktualisering van haar kognitiewe moontlikhede moet sy 'n elementêre sisteem en orde ontdek en verwerklik in haar omgang met die dinge van haar wêreld.

kind : God. In die lig van haar toenemende kennis en begrip van aardse vaderskap, moet sy tot die insig kom dat die Hemelse Vader nooit Sy kinders in die steek laat nie, al gaan hulle deur tydelike nood.

5.5 KEUSE VAN ORDERINGSBEGINSEL

Op grond van die kind se affektiewe nood en ongeordende kognitiewe beleving blyk dit aangewese te wees om 'n punktuele ordeningswyse te volg. Daar sal gepoog word om te vertrek vanuit 'n tema wat vir die kind nie bedreigend is nie en van daar na aanverwante temas te beweeg soos wat sy haar bereid en gereed toon.

5.6 KEUSE VAN 'N METODOLOGIESE BEGINSEL

As gevolg van die kind se affektiewe remming gaan sy moeilik oor tot projeksie en is daar weinig geleentheid tot simboolaanwending. Dit sou raadsaam wees om ten aanvang *direktief* te werk. Sodoende word die kind se keusemoontlikheid in die terapeutiese gebeure beperk en het sy groter geleentheid tot kennismaking met die terapeut as pedagogiese gesagsfiguur, die stig van 'n vertrouensverhouding in die eraar van veiligheid en geborgenheid. Namate die terapeutiese verhouding gedy, kan die moontlikheid van 'n indirektiewe werkswyse verken word.

Na aanleiding van hierdie langtermynbeplanning kan daar vervolgens oorgegaan word tot die beplanning van elke individuele sessie soos wat die pedoterapie verloop. Weens die onvoorspelbaarheid van die terapeutiese verloop mag dit telkens blyk dat die antisipasie foutief was en sal daar dan weer in die lig van die langtermynbeplanning herbesin en bygestuur word na gelang van omstandighede.

6. DIE PEDOTERAPEUTIESE VERLOOP

Sessie 1

Beplanning

Doel: Daar sal gepoog word om die pedagogiese verhouding op so 'n wyse te verstewig dat die kind eraar dat sy aanvaar word en dat die terapeut behae put uit haar samesyn. Sy moet blootgestel word aan 'n beperkte aantal terapeutiese media ten einde haar voor- en afkeure te verken en ook om haar die geleentheid te gun om sukses en goedkeuring te eraar. Na afloop van die sessie moet die kind beleef dat daar iets is wat sy goed kan doen.

Keuse van inhoud: Elementêre suksespeletjies wat die terapeut en kind die geleentheid bied om saam te speel, word beplan. Dit moet so eenvoudig wees dat Jenny waarskynlik daarin sal slaag om dit met gemak te bemeester. Die volgende word beskikbaar gestel: "Lego"-boublokkies, papier, vetkryt, viltpenne, 'n groot geel plastiekbal, boontjiesakkies, gekleurde kubusse met prente op, kegels en 'n houtbal, ringe wat inmeekaarpas, geometriese vorms in 'n bypassende houer en 'n eenvoudige legkaart wat uit hout gesny is.

Strategieë: By wyse van eksemplaar sal hierdie sessie in terme van essensies van die pedoterapeutiese verloop weergegee word. Dieselfde beginsels geld vir al die hieropvolgende sessies.

- (a) Oriëntering: Die terapeut verwelkom die kind deur pertinent te noem dat sy bly is sy het gekom, die vertrek is spesiaal vir haar in gereedheid gebring en 'n tydjie is vir haar uitsluitlike geselskap ingeruim. Sy mag tydens haar besoek met enige van die speelgoed speel wat uitgesit is. Sy hoef ook nie vir die volle tyd te vertoef indien sy nie wil nie. Die terapeut evalueer die stand van die kind se gemoedstemming, haar intensionele gerigtheid, bereidheid tot eksplorاسie en distansiëring ten einde haarself te oriënteer ter voorbereiding van die volgende verloopfase.
- (b) Vraagstelling: Ten einde te verseker dat die kind die moontlikhede van al die verskillende hulpmiddels insien en nie ooreweldig word deur die veelvoud nie, word haar aandag op een-vir-een gevestig en 'n kort verduideliking gegee. Die uitnodiging tot keuse word vervolgens gemaak. Die terapeut evalueer deurgaans of die gebeure die kind affektief stabiliseer, of sy tot perspektiwiteit, relasionaliteit en sekuriteit kom. Al die pedagogiese kriteria word konvergerend in berekening gebring.
- (c) Eksposisie: Ongeag van welke speelgoed die kind kies, sal die terapeut deurgaans daarop bedag wees om elke moontlike geleentheid tot pedagogiese instemming te benut, ten einde die kind

geleentheid tot positiewe betekening van haarself te gee.

Hulp word verleen met kognitiewe ordening by wyse van analiseer en sintetiseer en die maak van logiese gevolgtrekkings. By wyse van gesprekvoering, vraag en antwoord en 'n empatiese verhouding, kontroleer die terapeut deurgaans of daar wel betekenisoorname plaasvind.

(d) **Kontrole:** Ten einde die kind geleentheid te bied om haar nuutgevonde betekenis onder toesig en steun van die terapeut te funksionaliseer, kry sy die geleentheid om deur grafiese ekspressie tot projeksie te kom.

(e) **Funksionalisering:** Daar word geantisipeer dat hierdie fase gelyktydig met die voorafgaande sal verloop en sal verder strek tydens die periode van verlating na beëindiging vandie sessie. Die moeder sal tydens ouerbegeleiding bedag gemaak word op die nuwe betekenis wat tydens die sessie gefigureer het en om te poog om die kind tuis verdere funksionaliseringsgeleentheid te bied.

'n Direktiewe werkswyse en speelterapie word as aangewese tegniek geantisipeer.

Verloop

Jenny kom skugter die vertrek binne en beskou die speelgoed op 'n afstand. Sy kies die groot geel bal, vang en gooi met redelike vaardigheid en geniet dit wanneer die terapeut, per abuis, die bal laat val. Sy raak egter gou moeg van die speletjie, loop na die rak en hanteer die ander speelgoed sonder om tot 'n keuse te kom. Op aanmoediging kies sy wel die "Lego"-boublokkies. Haar onmag om 'n huisie te bou laat haar angstig. Die terapeut bied hulp aan en saam word 'n eenvoudige struktuurtjie beplan en deur Jenny gebou. Vervolgens haal die kind die gekleurde kubusse van die rak af maar die waagstuk om te begin, oorweldig haar. Die terapeut neem langs haar op die mat stelling in. Jenny skuif al nader totdat sy uiteindelik op die terapeut se skoot sit (Illustrasie ii, bylaag 4). Saam word die blokkies volgens kleur gesorteer en in 'n patroon gerangskik. Jenny geniet die rojale

prys en aanmoediging wat haar sukses meebring. Sy willig in om langs die terapeut by die tafeltjie te sit en 'n prentjie te teken wat sy benoem: "ek en my ma" (Illustrasie iii, bylaag 4).

Evaluering

Die kind tree inderdaad toe tot die verhouding en waag in vertroue om met die steun van die terapeut te eksplloreer. Sy is egter vasgevang op 'n senso-patiese belewingsniveau en kan slegs haar verstandsmoontlikhede benut indien sy via fisiese kontak gevoelsmatig gestabiliseer word. Sy kan nog hoegenaamd nie distansieer tot selfstandige eksplloreer nie. Uit haar tekening spreek haar swak selfbeeld en 'n gevoel van onmag ten aansien van die moeder-kindverhouding. Die warboel krab-bels wat die moeder se gelaat vervang getuig van swak aktualisering van kognitiewe moontlikhede. Jenny ervaar wel dermate veiligheid in die terapeutiese gebeure dat sy kan emansipeer tot projeksie, maar eien nog nie die nuwe betekenis aangaande haarself toe nie. Oriëntering en relasionaliteit het 'n aanvang geneem, maar is nog ontoereikend, gesien in die lig van die moontlike bereikbare wordingsvlak.

Sessie 2

Beplanning

Doel: In die lig van die feit dat die terapeutiese verhouding 'n gunstige aanvang geneem het, maar daar nog nie sprake van betekenis*wysiging* is nie, is die doelwitte wat vir die tweede sessie in vooruitsig gestel word weer eens die verbetering van die selfbeeld van selfkennis. Sy moet ervaar dat haar persoonlike digniteit hooggeag word deurdat sy die verantwoordelikheid opgedra word om privaateiendom te besit en daarvoor te beskik. Deur die terapeut se voorlewing van die norm, respek vir die besittings van ander, kry sy die geleentheid tot normatiewe singewing aan haar verhouding tot dinge.

Inhoud: Aktiwiteite wat lei tot kennis van die liggaamskema en liggaamsbetrokkingskennis, soos die uitvoer van bewegings voor 'n spieël, die aftrek van haar buitelyne terwyl sy op 'n groot vel papier uitge-

strek lê, die aftrek en uitknip van die linker- en regterhande uit plakpapier en die konstruksie van 'n pop met los onderdele, die aanleer van 'n sangspeletjie wat na liggaamsdele verwys.

Strategieë: Aangesien die doelwitte van sessie een slegs gedeeltelik bereik is, word daar besluit om weer eens op direkte wyse te werk te gaan, maar van die konsentriese ordeningswyse gebruik te maak. Die kind is nog nie gereed om die inisiatief te neem met speletjies nie. Die grondvorme voorbeeld en opdrag is dus meer toepaslik. Die tegniek sal gewysig word en meer ruimte word gelaat vir voorligting via gesprek. Ter oriëntering verwys die terapeut na die prent wat sy die vorige week geteken het en wat so hoog aangeslaan word dat dit in 'n spesiale lêer met haar naam op, gehou word. As probleemstelling sal die kind dan gevra word om nog 'n tekening van haarself te maak, maar hierdie keer so groot soos sy self. Gesprek word vervolgens gevoer oor die liggaamsdele terwyl die kind voor die spieël staan. Die kind se insig word gekontroleer met behulp van die kartonpop wat sy moet monteer. Dit bied ook die geleentheid tot funksionalisering.

Verloop

Jenny is gespanne wanneer sy die vertrek binnekom en wil dadelik vertel van 'n besoek wat sy afgelê het by vriende en die hond wat haar gejaag het. Haar geheue laat haar in die steek en sy verval in vele grammatikale foute. Die terapeut tel haar op die skoot en begin uitvra of die hond haar gebyt het (met verwysing na gesig, arms, bene en ander ledemate). Ook word verneem hoe sy gevoel het, wat sy gedoen het, wat die ander kinders en haar ouers gedoen het. Die kind klim van die skoot af en antwoord met 'n glimlaggie dat dit glad nie so erg was nie. Sy kan baie vinnig hardloop en het gou weggekom. Die beoogde aktiwiteite word uitgevoer en die kind is bereid om alleen by die tafeltjie te sit, haar hande op plakpapier af te trek en uit te knip. Met opwinding ontdek sy dat die twee hande spieëlbeelde is (Illustrasie iv, bylaag 4). Terapeut en kind verlustig hulle in haar insig en sukses. Die knipwerkies word in haar lêer geplaas en sy kies self 'n bêreplek in die onderste laai van die lessenaar. Die terapeut belowe

om toe te sien dat niemand daaraan peuter nie. Jenny en die terapeut ruim saam die speelkamer op. Die kind groet en beloof om weer te kom.

Evaluering

Die kind toon haarself bereid om op 'n meer gedistansieerde wyse te eksplloreer. Sy slaag daarin om via aanwending van haar kognitiewe moontlikhede te kom tot die ontdekking van nuwe sinsamehange en om reëlmaat en orde te ontdek. Sy aanvaar die imperatief van die eise wat tot haar spreek en toon haar bereid tot pedagogiese engagement. Haar veranderde gedrag bewys dat sy die nuwe betekening van haarself ingebed het in haar ervaringsbesit en dat dit haar wil tot eksplorاسie positief rig. Sy het inderdaad 'n stukkie nuwe wêreld gekonstitueer.

Ouerbegeleiding

Na afloop van sessie 2 neem weeklikse ouerbegeleidingsessies 'n aanvang. Ten aanvang is slegs die moeder betrek weens die vader se druk werksprogram en ook weens die gunstiger stand van die moeder-kindverhouding. Daar is aanbeveel dat die kind soggens tuis bly by die moeder terwyl die ander kinders kleuterskool toe gaan en dat die moeder probeer om die vader te betrek by die uitbouing van die kind se selfvertroue.

Die moeder berig dat die kinders klouterpale gekry het en dat Jenny aanvanklik baie geval het maar met lof en aanprysing merkwaardig verbeter. Vandat die ouers meer individuele aandag aan haar skenk en daarop attent is om hulle instemming te betuig wanneer sy dit verdien, irriteer sy nie meer so doelbewus haar vader nie. Die pogings van die moeder om haar vriend by die welvaart van sy kind te betrek, bring mee dat hul verhouding verdiep het en dat hulle nou soos 'n huisgesin begin leef.

Jenny is nie meer so klouerig en afhanklik van fisiese kontak nie, maar is dikwels terneergedruk en hartseer. Dit kom vir die moeder voor asof sy oor haar situasie peins. Ook hieruit blyk die kind se nuwe perspektief en emansipasie tot relasionalisering. Op kognitiewe vlak poog sy om haar staanplek in die lewe te bepaal.

Sessie 3

Beplanning

Doel: Tydens die sessie sal daar gepoog word om die kind te begelei tot eksplorاسie van die moeder-kindverhouding op affektiewe, kognitiewe en normatiewe vlak. Via verhoudingstigting met die lede van die huisgesin moet sy kom tot verwerwing van 'n tuiste. Sy moet bewus word van haar ouers se sorg en beleef dat sy vir hulle onvervangbaar is. Die kind moet ervaar dat hulle lotsgebonde is.

Inhoud: Jenny se mangeloperاسie, haar ervaring in die hospitaal en die daaropvolgende versorging deur haar moeder word as terapeutiese inhoud gekies.

Strategieë: Die kind het haar gereed betoon om vanuit die terapeutiese verhouding te eksploreer, om gespreksgenoot te wees en aandeel in die gebeure te aanvaar. Haar nuutgevonde selfvertroue bied 'n basis vir meer selfstandige eksplorاسie en konfrontاسie met die bedreigende inhoud. Die gekose terapeutiese inhoud leen sig by uitstek tot die aanwending van 'n indirektiewe speeltherapie en 'n lineêre ordeningswyse. As terapeutiese medium word "Der Scenotest" van Gerdhild von Staabs gekies, aangesien die versameling miniatuurpoppies ook 'n dokters- en verpleegstersfiguur insluit sowel as miniatuurmeubeltjies, diere, fantasiefigure, huishoudelike artikels en vervoermiddels. Ter oriëntering beoog die terapeut om te verneem hoe dit met die kind gaan, te berig dat die moeder sê sy het haar soos 'n groot dogter gedra by die hospitaal en om dan voor te stel dat hulle hospitaal speel. Die kind word dan gekonfronteer met die probleemstelling van wat verder met die pasiëntjie gebeur nadat sy uit die hospitaal kom.

Verloop

Die kind kom die vertrek binne en op 'n vraag van die terapeut hoe dit met haar gaan, antwoord sy dat dit glad nie goed gaan nie. Sy het sulke nare drome gehad. Die kind soek weer fisiese kontak en terwyl die terapeut haar handjie vashou, vertel sy dat sy gedroom het van 'n pragtige dogtertjie Marie wat deur 'n motor doodgery word. 'n Kabouter-polisie-

man besprinkel haar met towerwater en sy word weer lewendig.* Sy het ook gedroom van 'n klein hasie wat deur honde doodgebyt word. Die terapeut stel haar gerus deur te verduidelik dat alle mense soms on-aangename drome droom, maar dat dit gelukkig altyd verby is sodra sy wakker word en namate sy 'n groot en gelukkige kind word, sal sy minder nagmerries kry. Sy vorder juis goed. Haar moeder het spesiaal gebel om te sê hoe trots hulle op haar gedrag in die hospitaal was en dat hulle bly is dat juis sy hulle kind is. Vervolgens stel die terapeut voor dat hulle hospitaal speel en haal die speelgoed te voorskyn.

Jenny is dadelik entoesiasties en bou 'n hospitaal met drie beddens waarin drie dogtertjies lê. Hulle word deur 'n dokter versorg. In die hoek van die vertrek staan 'n toilet en die moeder sit eenkant in die wagkamer. Op die vraag: "Wat gebeur toe?" bou sy 'n plaas met diere en bome. Die ballerina pop gaan soontoe om by haar pa op sy plaas te bly. In die bos skuil daar 'n krokodil wat die mense wil byt. Jenny neem die speelgoedtelefoon en bel die terapeut om te kom help. Op 'n vraag van die terapeut oor wat daar aan die situasie te doen is, antwoord die kind dat die baas van die plaas 'n stewige heining om die krokodil moet span. Skaars het die terapeut haar vertrek geneem of Jenny bel weer om te vra of sy in die speelkamer mag kom kuier. Die ballerina pop daag op op die rug van die houtkoei (Illustrasie v).

In die speelkamer vra die terapeut of Jenny balletlesse neem. Sy antwoord dat sy graag wil maar haar ma is so kwaai dit sal nie help om haar te vra nie. Die terapeut bied aan om namens Jenny met die moeder te gesels, maar aangesien dit haar vader is wat vir die lesse moet betaal, behoort hy ook genader te word. Sy stel voor dat Jenny self met haar vader gesels. Die kind is dadelik entoesiasties en willig in.

Ter afsluiting teken Jenny 'n prentjie van haarself in 'n balletrok (Illustrasie vi) en bêre dit in haar eie lêer in die lessenaarlaai.

Evaluering

Die kind het dermate geëmansipeer dat sy kon kom tot 'n verkenning van haar probleemsituasie. Dit blyk dat die moeder-kindverhouding nie vir

* Jenny se oorlede moeder se naam was Marie. Sy het as gevolg van 'n motorbotsing gesterf.

haar soveel onmiddellike probleme skep as die vader-kindverhouding nie. Sy hunker na 'n vader wat as beskermmer en beveiligter sal optree en aan haar woning bied onder rustige omstandighede. Sy voel egter angstig oor die feit dat die bestaan saam met die vader op die plaas nie permanent kan wees nie. Daar is gedurige bedreiging (gesimboliseer deur die krokodil in die bos). Die kind aanvaar die terapeut as 'n borg en sien op na haar om steun. Jenny identifiseer nie met 'n spesifieke moederfiguur nie, maar erken haar nood van bemoedering en fisiese versorging. Vandaar die antropomorfe aanwending van die koei. Hierdie simboliese gesprekvoering getuig van die feit dat haar wording dermate versnel het dat sy nou vanuit 'n gestabiliseerde gevoelslewe kan distansieer tot eksplorاسie en die aanwending van kognitiewe insig as oriënteringsbakens in haar soeke na identiteit.

Die liggaamskema waarvan sy gebruik maak in haar prentjie bevestig die wordingsverheffing wat reeds plaasgevind het. In teenstelling met haar vorige menstekeninge waar daar van 'n stokfiguur en 'n infantiele liggaamskema gebruik gemaak is, (vergelyk illustrasie iii, bylaag 4) is hierdie menstekening op peil vir 'n kind van haar ouderdom. Die vrolike kleuraanwending getuig ook van 'n gunstiger gevoelsbelading. Die wyse waarop die romp ingekleur is, dui egter daarop dat die enuresis nog vir die kind 'n probleem is. Die rye gestileerde voëls bo aan die prentjie openbaar haar swak vormkonstantheid. Haar fyn spierkoördinasie laat nog veel te wense oor.

Deur analise van haar gesitueerdheid het die kind inderdaad daarin geslaag om op simboliese wyse haar probleem te identifiseer.

Querbegeleiding

Die moeder berig dat daar 'n merkbare verbetering ingetree het ten aansien van Jenny se gedrag. Sy het nog nie weer ander kinders afgeknou nie, neem nie meer ander se besittings nie, kry nie meer woede-uitbarstings nie en die bed was selfs enkele aande droog. Bedags is sy nou pal droog.

Die terapeut maak die moeder daarop attent dat Jenny toenadering tot haar vader soek en vra ook dat sy geleentheid sal skep vir die twee om

alleen te verkeer. Die aangeleentheid van die balletlesse word geopper en die moeder stem in mits die ander twee klein dogtertjies in die gesin ook les kan neem. Sy en die vader sal die saak bespreek.

Weens die feit dat die vader baie gespanne is en gehospitaliseer moes word weens asma, word dit nie aan sy vriendin geopenbaar dat Jenny die tydelikheid van hul verhouding as 'n bedreiging ervaar nie. Daar word egter gevra dat die vader sodra sy gesondheidstoestand dit toelaat, sal deelneem aan die ouerbegeleiding.

Sessie 4

Doel: Tydens hierdie sessie word daar beoog om die kind te begelei tot verkenning van die vader-kindverhouding ten einde binding weens vertrouwe en begrip moontlik te maak. Die kind moet insig verwerf in die feit dat haar vader, ten spyte van sy periodieke verlating en minder direkte bemoeienis in haar daaglikse lewe, verantwoordelikheid vir haar aanvaar en vir haar lief is. Hy sal haar beveilig. Die terapeut is slegs 'n tydelike simpatieke medeganger. Die kind moet van haar distansieer. Die spesifieke moederfiguur is nie noodwendig 'n permanente opvoeder nie. Die vader is wel. Hy en die kind is lotsgebonde. Vader en kind moet sodanige verhouding stig dat toereikende opvoeding moontlik is. Hierdie doelstelling figureer nou meer eksplisiet. Haar verhouding tot die objekte in haar wêreld moet met groter positiewe sin bekleed word weens 'n meer toereikende moontlikheid tot manipulasie.

Inhoud: Die plaastema met sy ryke simboliek blyk hoogs geskik te wees vir die moontlike bereiking van die geantisipeerde doelwitte. Dit bied ook die moontlikheid om volgens die lineêre ordeningsprinsiep die een nuwe tema na die ander te analiseer, te orden en tot 'n sintese te kom. In aansluiting by die plaastema word skrifpatrone soos boë (hasiespronge), kurwes (slangspore) ensovoorts, inge oefen en eenvoudige vorms nage trek.

Strategieë: Die Von Staabsmedium het die kind aangespreek, sy het daarin geslaag om die moontlikheid van die medium te benut en selfs aan te

vul deur improvisasie (vergelyk die gebruik van die speelgoedtelefoon wat nie by die stel ingeslote is nie). Dit sal weer aan die kind voorgelê word met die vraagstelling: Wat gebeur vandag op die plaas? Die opstel van die plaastoneel bied die terapeut die geleentheid om die kind te oriënteer. Die uitkoms van die vorige sessie, naamlik dat die vader die krokodil afgekamp het, dat die dogtertjie graag danslesse wil neem en die terapeut as besoeker op die plaas bereid is tot raadgeewing, word as voorkennis hernu en beskikbaar gestel.

Die kind se bereidwilligheid tot binding met die vader sal gekontroleer word deur haar die geleentheid te bied om vir hom 'n verrassingsgeskenkie te maak om huis toe te neem. Dit skep ook die geleentheid om tuis die nuutverworwe betekenis te funksionaliseer.

Verloop

Jenny kom opgewek die vertrek binne en vra of sy weer met die klein poppies mag speel. Die terapeut soek geleentheid om die ter sake voorkennis te aktualiseer, maar die kind neem die inisiatief en lewer 'n lopende kommentaar terwyl sy die toneeltjie uitpak: 'n plaas waar sy saam met die terapeut en Amanda se pa kan bly.* Die koei sal vir hulle kosmaak en wasgoed was.

Die terapeut verduidelik dat sy lief is vir Jenny en ook graag by haar op die plaas sou wou bly, maar daar is ander kinders vir wie sy ook lief is wat by haar in die speelkamer wil kom kuier. Jenny is welkom om self ook te kom kuier wanneer sy hulp nodig het. Buitendien is die koei en die boer daar om haar te versorg. Die boer sal moontlik teleurgesteld wees as vreemde mense sommer op sy plaas kom bly. Die dogtertjie is sy kind en hy sal haar beskerm.

Die krokodil byt die heining stukkend en bekruip die balleripoppie. Die terapeut stel voor dat die ondiervankant gemaak moet word. Jenny dring aan dat die boer by moet wees. Die balleripop vergesel hom,

* Amanda is die moeder se eie dogtertjie uit 'n vorige huwelik. Amanda se vader besoek sy kind oor naweke, handhaaf 'n goeie verhouding met Jenny en nooi haar dikwels saam op uitstappies na sy kleinhoewe.

maar neem self die geweer en skiet die krokodil. Jenny begrawe hom in die hoek van die speelkamer onder stapels blokkies.

Jenny dek 'n tafeltjie en nooi die terapeut om te kom kuier. Die terapeut vra of sy al met haar vader gepraat het oor die danslesse. Die kind antwoord dat al wanneer haar pa met haar praat, is wanneer hy sê sy moet haar hare borsel, of anders sny hy dit af en wie het nou al ooit 'n ballerina met kort hare gesien! Die terapeut verduidelik dat haar vader graag wil hê sy moet 'n danseressie met netjiese hare wees. Indien sy sukkel om self haar lang krullerige hare te versorg, moet sy vra haar moeder, ouer suster of selfs die bediende moet haar help. Haar vader sal trots wees as hy sien sy hou haar hare netjies. Dan sal hy weet sy kind word groot.

Op die voorstel of sy nie vir hom 'n mooi prent wil maak om huis toe te neem nie, antwoord die kind bevestigend. Jenny raak stil en teruggetrokke terwyl sy met die prentjie besig is. Doelgerig en sonder om te gesels voltooi sy die taak. Die terapeut rol die prentjie in 'n stukkie geskenkpapier toe. Toe Jenny groet om te vertrek, steek sy haar armpies uit om opgetel te word. Na 'n oomblik se fisiese koestering stap sy die gang af met die geskenkie.

Evaluering

Jenny hunker steeds na 'n vaderfiguur wat begrip vir haar situasie en toekomsverwagting openbaar. Sy skyn gewillig te wees om van die terapeut te distansieer en toon haarself bereid om met 'n groter mate van selfstandigheid en persoonlike inset haar omstandighede te beheers. Sy aanvaar dat die bedreiging deur haarself met behulp van haar vader te bowe gekom moet word. Sy neem selfstandig stelling in jeens die onbekende, wys die terapeut se hulp van die hand, maar keer spontaan terug na die omgangsituasie. Hierdeur toon sy haarself bereid om saam met die terapeut alternatiewe te verken, maar aanvaar nie blindelings haar uitsprake nie. Die kind het outentiek geëmansipeer tot verwerwing van 'n eie staanplek in die lewe en aanvaar haar bevraagdeheid ten aansien van haar probleemsituasie.

Die sessie het nie verloop soos wat die terapeut in haar voorbereiding geantisipeer het nie. Te veel inhoud is in vooruitsig gestel. Die kind het self die gesprekstema afgegrens op grond van haar nood van die oomblik. Die terapeut kon in die lig van die voorafgaande langtermynbeplanning haar steungewing wysig en improviseer ten einde die vrugbare leermomente uit te buit. Die blyk dat waar 'n lineêre ordening van die stof beoog was, die kind nie van een tema na die volgende verskuif het nie. Daar is nie nuwe probleemareas verken nie. Jenny het verkies om konsentries weer eens die vader-kindverhouding te eksploreer. Alhoewel die kind merkwaardige deursetting en waagmoed aan die dag lê, verrai haar gemoedstoestand en momentele terugval tot die senso-patiese belewingsvlak dat die verhouding met haar vader nog steeds vir haar problematies is.

Ouerbegeleiding

Die vader meld aan vir ouerbegeleiding en spreek sy waardering uit oor die geskenkies wat Jenny vir hom gemaak het. Hy het die prent teen sy kantoormuur opgeplak en erken dat hy allermens so iets van haar verwag het.

Die terapeut toon aan dat die kind in haar huidige gesitueerdheid wel die nodige individuele aandag, sorg, dissipline en geroetineerdheid kry. Die fundamentele pedagogiese verhoudingsessensies verskyn verskraald in die moeder-kindverhouding maar danksy die positiewe intensionele gerigtheid van albei is daar 'n volgehoue niveauperheffing te bespeur. Ten spyte van hierdie verbeteringe in haar omstandighede beleef die kind egter nog steeds dat sy slegs ter plaatse versorg word. Sy woon nie werklik nie en het nog nie tuiste gevind nie. Daar is by haar 'n gemis aan toesegging, lotsgebondenheid en 'n borg. Die kind voel onveilig.

Die vader spreek sy verbasing uit dat sy lewenstyl sy kind hoegenaamd kon raak. Hy en sy vriendin voel dat elkeen in die huisgesin (ook die kinders) vry van verpligting ten aansien van die verhouding en gevolglik ook vry van verantwoordelikheid en aanspreeklikheid is. Hulle wil nie voel dat hulle bymekaar hoef te bly nie.

Na afloop van 'n aantal sessies ouerbegeleiding waarin daar gesprek gevoer is oor die kind se nood aan opvoeding en die wesenswaard daarvan, aanvaar die vader die opgaaf om ongeag die uitkoms van sy verhouding met sy vriendin sy kind in 'n intieme verhouding te betrek en by haar tuis te bring dat hy verantwoordelikheid vir haar aanvaar.

Sessie 5

Voorbereiding

Doel: Dit word beoog om die kind die geleentheid te bied tot konsolidering van haar ervaringsbesit aangaande haar eie positiewe moontlikhede. In die lig van haar nuutgevonde selfvertroue het sy 'n appèl tot haar vader gerig. Sy aanvanklike onmag om die toenadering te erken en positief daarop te antwoord, het skynbaar by die kind twyfel laat ontstaan oor haar eie aanvaarbaarheid. Tydens hierdie sessie sal daar gepoog word om haar te laat beleef dat sy, ten spyte van terugslae wel vorder op haar wordingsweg. Die feit dat die terapeut haar as 'n toekomstige skooldogter bejeën, bied haar die geleentheid om haar moontlikhede doelgerig te verwerklik. Na afloop moet sy voel dat sy nie meer 'n baba is nie, maar inderdaad een van die dae 'n skooldogter gaan wees.

Inhoud: Lees- en skrifgereedmakingsaktiwiteite van 'n eenvoudige aard wat 'n hoë mate van sukses moontlik maak en tog so funksioneel van aard is dat die kind dit as sinvol kan beteken. Aangesien haar fyn spierkoördinasie nog nie op peil is nie, sal sy baat by die uitvoer van krabbelpatrone. Hierdie patrone het 'n inherente orde en reëlmaat wat geleentheid tot sistematisering op kognitiewe niveau bied.

Strategieë: Tydens die oriënteringsfase verwys die terapeut na die kind se ouderdom en voer die gesprek in die rigting van skooltoetrede na haar volgende verjaarsdag. Daar word gemeld dat nie sommer alle kinders met gemak kan leer lees en skryf nie. Daar is bepaalde dinge wat hulle vooraf moet kan doen. Een van hierdie dinge is om egalige patrone te kan teken. Jenny se vorige werkies (vergelyk illustrasies i en vi) word weer aan haar getoon en daar word op gewys dat sy juis lief is om patrone te teken.

'n Groot kartonwiel met 'n kol op sy buitenste rand word op die mat gerol. Daar word opgelet na sy bewegings. Daarna voer die terapeut en kind die bewegings met hul hande in die lug uit. Vervolgens moet die kind met dik bordkryt wielbewegings teken op 'n groot vel wit papier wat teen die muur opgeplak is. Sy voer die bewegings dus vertikaal uit. Ten laaste word dieselfde patroon op 'n kleiner papier uitgevoer wat plat, dus horisontaal op die tafeltjie lê. Sy sal nou van kleurpotlode voorsien word. Dieselfde prosedure word gevolg ten aansien van ander patrone, byvoorbeeld golwe en boë. Ter kontrole word mosaïekblokkies aan die kind voorgelê om te evalueer in welke mate sy begrip van reëlmaat beheers.

Die grondvorme voorbeeld en opdrag, sowel as 'n direkte werkswyse is aangewese. Daar sal van speelterapeutiese tegnieke gebruik gemaak word tydens die eksposisie- en kontrolefase, terwyl gesprek meer prominent sal figureer tydens die oriënteringsfase.

Verloop

Jenny kom die vertrek binne met 'n dikmond en 'n onvergenoegde uitdrukking op haar gesiggie. Sy vertel dadelik dat sy baie vies is vir haar vader. Hy het haar op sy skoot getel en gesê hy is haar regte pa en sy wil liever hê Andries moet haar pa wees.* Ook was hy kwaad omdat sy en Amanda sonder toestemming by die hek uitgegaan het en kafee toe gestap het.

Die terapeut vra of Jenny dink dit was reg om sonder toestemming die huis te verlaat. Sy dink daaroor na en antwoord: "nee". Toe die terapeut verneem of sy haar ouers om verskoning gevra het, lyk sy baie verbaas en sê dat haar ouers dit nie van haar verwag nie en haar ook nie daartoe sal dwing nie. (Vergelyk die vader se siening dat niemand in die gesin aan mekaar verantwoording verskuldig is nie.)

Die terapeut vra uit oor Andries en Amanda se vader se rolle in haar lewe. Jenny kom tot die gevolgtrekking dat hulle tydelik en toevallig

*Andries was 'n vriend wat tydelik saam met haar oorlede moeder gewoon het na haar egskeiding van Jenny se vader.

daar was en geen versorging in terme van kos, klere en huisvesting gebied het nie. Deur vrae word sy gelei om in te sien dat die een wat haar tot hulp gekom het met haar moeder se afsterwe, haar vader was. Die terapeut voeg by dat sy as bewys van haar dankbaarheid, gehoorsaamheid aan haar vader verskuldig is.

By die ophaal van haar moeder se afsterwe meld Jenny dat sy soms baie na haar verlang, maar weet dat sy haar weer sal sien. Die terapeut meld dat alle mense een of ander tyd moet doodgaan. Die moeder en sustertjie was die eerste in hul gesin. Intussen het God voorsien dat sy nog steeds versorg is en dat daar iemand is wat haar lief het, om na haar om te sien. Dit sal haar vader wat haar nog altyd versorg, plesier en verbaas indien sy om verskoning vra vir haar oortreding. Huiwerig stem sy in maar voeg by dat sy nog steeds dink dit sou lekkerder gewees het as sy 'n ander pa gehad het.

Die terapeut haal boetseerklie, verf, kryt en papier te voorskyn en nooi Jenny om 'n keuse te maak. Dadelik kies sy die klie en begin doelgerig 'n hondjie maak. Sy vra of sy dit vir haar vader mag huis toe neem want hy verjaar die volgende dag. Die terapeut stel voor dat sy sommer by dieselfde geleentheid om verskoning kan vra indien sy daarvoor kans sien. Die kind neem die hondjie en vertrek.

Evaluering

Die vader-kindverhouding bly steeds problematies. Danksy die kind se goeie verstandsmoontlikhede en bereidwilligheid tot verbale kommunikasie oor dit wat aanvanklik pynlik en bedreigend was, kom daar kognitiewe ordening, insig in sinsamehange, oorsaak en gevolg. Die nuwe kognitiewe betekenis is egter in botsing met haar gevoelsbetekenis wat spruit uit haar ervaringsbesit. Vir baie jare het sy haar vader as kil, afsydig en nie beskikbaar in tye van nood, beteken. Sy kan haar nuwe ervaringsreste ten aansien van sy veranderde rol in haar lewe nog nie inbed in haar ervaringsbesit nie. Normatief beteken sy haar vader se rolverwisseling as afkeurenswaardig. Van daar die feit dat dit indruis teen haar behoortheidsin as hy homself as haar "regte pa" aankondig en eise aan haar wil stel.

Jenny aanvaar egter dat sy 'n aandeel aan die verhouding het en haar eie inset wending daaraan kan gee. (Vergelyk die feit dat sy op grond van haar vorige suksesvolle poging hom weer met 'n geskenkie wil verras.)

Sy het nie die geleentheid tot projeksie via die beeldterapeutiese media benut nie en toon dat sy nie meer simbolies met die afgeweerde inhoude hoef om te gaan nie, maar het dermate gedistansieer dat sy die probleem onder woorde kan bring. Ten spyte van die sterk gevoelsbelading wat die inhoud dra, kan sy haar taalgebruik beheers en is daar tans geen sweempie van infantiliteit in haar verbale ekspressie te bespeur nie. Ook in hierdie verband is die wordingsagterstand opgehef.

Ouerbegeleiding

Die vader berig dat die bed snags op enkele uitsonderings na droog is. Daar was 'n terugval toe hy en die moeder alleen vir 'n langnaweek weg was en die kinders by vriende moes bly. Jenny het herhaaldelik gevra of hulle weer gaan terugkom. Ook wou sy weet of sy saamgaan wanneer hulle eendag trek.

Die vader het die geleentheid benut om aan te toon dat ten spyte van periodes van afwesigheid hy nog altyd teruggekom het en daar sal altyd vir haar plek wees by hom.

Die ouerbegeleidingsgesprek handel hoofsaaklik oor die fundamentele pedagogiese verloopstruktuur met klem op die plek en doel van blootontspanne, informele omgang tussen ouer en kind. Ook word aangetoon dat outentieke kennis en begrip van die ouer deur die kind 'n hoeksteen van vertroue is. Jenny moet geleentheid kry om haar vader deeglik te leer ken en vertrou alvorens sy sy gesag kan aanvaar.

Sessie 6

Beplanning

Die beplanning ten aansien van doel, inhoud en strategieë bly soos vir sessie 5 in vooruitsig gestel.

Verloop

Jenny kom die vertrek binne en borrel oor met die nuus dat sy en haar vader stad toe was om skoene en 'n uitrusting te koop vir haar danslesse. Sy het ook boekies uitgekies om vir die ander twee klein dogtertjies huis toe te neem. Hulle het pannekoek by 'n restaurant geëet en die aand is die hele gesin na 'n inryteater.

Die terapeut verheug haar saam met Jenny en merk op dat babas en klein kleutertjies nie lesse kan neem nie. Slegs dogters wat groot genoeg is om te luister en gehoorsaam te wees, kan vorder.

Die beplande aktiwiteite word uitgevoer (Illustrasie vii, bylaag 4). Jenny werk teen 'n egalige tempo en bepaal haar aandag by wat sy doen. Sy skep die indruk van 'n tevrede, besige kind wat met selfvertroue die taak ter hand uitvoer. Toe die terapeut terloops vra of sy geleentheid gevind het om verskoning te vra, lag sy, antwoord "ja" en keer terug tot haar taak.

Met die voorlegging van die mosaïekblokkies, keer die kind hulle almal op die vloer uit, kies die enigste vier geel vierkante, plaas hulle in die hoeke en konstrueer van daar af 'n simmetriese ontwerp (Illustrasie viii, bylaag 4).

Evaluering

Jenny toon haar bereid om haarself oop te stel vir die leerstof. Sy wend haar motoriese vaardighede met doelgerigtheid aan. Die kind is affektief dermate stabiel dat sy op grond van haar kognitiewe stellingname kan insien dat haar pogings soms te kort skiet. Op normatiewe vlak kan sy haar resultate evalueer en die imperatief tot verbetering wat tot haar spreek, aanvaar sonder om 'n mindersyn te beleef.

Haar omgang met ongestruktureerde materiaal staan in skerp kontras met die ongeordende optrede tydens die aanvangssessie. Dit blyk dat sy tans 'n doelgerigte, saaklike verhouding tot die objekte in haar wêreld handhaaf en dat betekeniswysiging verloop het.

Sessie 7

Voorbereiding

Doel: Verkenning van die stand van die kind se verhoudings tot haar vader, moeder, die ander kinders in die huis en tot haarself. Sy moet van die terapeut begin distansieer en gereed gemaak word vir die beëindiging van pedoterapie.

Inhoud: Aangesien die doelstellings van hierdie sessie almal verband hou met die situasie tuis, word die huis as tema gekies.

Strategieë: Die terapeut sal ter oriëntering verneem na Jenny se vordering met haar danslesse, die vordering van die ander twee kinders, haar moeder se aandeel ten opsigte van vervoer, stiptelikheid, was en versorg van uitrustings en die vader se aandeel ten opsigte van belangstelling en vereffening van die rekening.

Op 'n uitnodiging om huis-huis te speel sal die terapeut die kind se aandag vestig op die pophuis, poppe, popklere, meubels, handskoenpoppe, poppeteater en die groot boublokke. Sy sal gevra word om 'n keuse te maak.

Die kind sal die geleentheid gegun word om tot projeksie oor te gaan via speel, taal of grafiese ekspressie.

Verloop

Op die terapeut se intreevraag oor hoe dit met die danslesse gaan, antwoord Jenny dat dit baie goed gaan. Sy en die ander twee dogtertjies gaan elke week vir les, en sy vorder die beste. Tuis help sy dan ook vir Amanda wat dit moeilik vind om haar tone te punt. Jenny demonstreer al die passies wat sy al geleer het en wys ook uit waarmee sy nog 'n bietjie moeilikheid ondervind.

Sy oorweeg al die alternatiewe hulpmiddels wat die terapeut voorstel vir 'n huis-huis speletjie, maar vra of sy nie tog maar weer met die Von Staabsstel kan speel nie.

Die kind bou 'n verhoog met boublokkies waarop sy drie poppies plaas. Die balletpop in die middel is sy en die twee ander poppies is die ander dogtertjies in die gesin. Agter haar op die verhoog plaas sy haar skoollei. Sy vra die terapeut moet help om ronde blokkies in 'n ry te pak. Daarop plaas sy die gehoor. Een kant plaas sy twee speelgoedstoele in 'n ereposisie. Die pa en ma van die kinders word daarop geplaas (Illustrasie ix, bylaag 4). Na die vertoning staan die ouers op, soen hul kinders en wens hulle geluk met die vertoning.

Jenny vra die terapeut moet solank vir die gesin 'n huisie bou want dis die einde van die vertoning. Die hele gesin ry huis toe op die getroue koei. Die pa sit voor by die horings om te bestuur. Die drie dogtertjies sit in die middel en agter sit die ma. Tuis aangekom sluit die vader die huis oop en laat sy gesin binnegaan terwyl hy die koei in die stal gaan bêre. Die terapeut skakel met die speelgoedtelefoon om te hoor hoe die konsert afgeloop het. Jenny antwoord "goed dankie" en plak die telefoon neer. Daarna gaan melk sy die koei en bring die melk in die huis in waar sy dit voor die moeder neersit om aan die gesin uit te deel.

Die kind verloor belangstelling in die spel, staan op en kyk by die venster uit. Sy weier 'n uitnodiging om met ander speelgoed te speel of om iets te teken. Die terapeut stap saam met haar na die wagkamer en meld dat sy nou so 'n selfstandige, gelukkige kind is, dat sy haar besoeke aan die speelkamer kan beëindig. Sy is inderdaad gereed om na die vakansie skool toe te gaan. Daar word afgespreek dat die volgende besoek die laaste sal wees.

Evaluering

Tydens hierdie sessie het Jenny getoon dat sy nie meer haar susters met jaloesie bejeën nie. Sy is so seker van haar eie digniteit en plek in die gesin dat sy haar ouers se aandag met vreugde met hulle deel. Sy voel nie meer verworpe en bedreig nie.

Die moeder word as persoon aanvaar en is nie meer 'n blote fisiese versorger nie. Daar het differensiasie gekom ten aansien van haar rol.

Die kind erken nog die noodsaak van iemand wat voedsel voorsien en haar vervoer, maar sien in dat hierdie fisiese versorger nie noodwendig deel van die gesinskring hoef te wees nie.

Sy beteken die vader tans as hoof van die gesin, iemand wat na die welvaart van sy mense omsien en hulle ook kan beveilig. Hy is nie meer 'n persoon wat slegs pret, plesier en 'n idilliese bestaan op 'n plaas aan haar verskuldig is nie.

Ten aansien van haarself aanvaar die kind dat sy ook 'n inset moet toon in die gesinslewe. Sy melk vrywilliglik die koei. Sy ontplooi nie slegs haar moontlikhede onder die huidige omstandighede nie, maar antisipeer ook die toekoms en aanvaar die opgaaf van skoolplig.

Jenny het affektief sodanig gestabiliseer dat sy haar kognitiewe moontlikhede kan aanwend om haar wêreld te orden en haar psigomotoriese moontlikhede te aktualiseer. Op normatiewe vlak fluktueer die kind se belewing nog in samehang met die verandering wat daar in haar lewensomstandighede ingetree het. Namate haar huislike situasie stabiliseer en vaste vorm aanneem, sal dit ook vir haar moontlik wees om op normatiewe niveau te kom tot nalewing van die waardes wat tot haar spreek.

Ouerbegeleiding

Die moeder berig dat Jenny se aanmeldingsimptome opgehef is en dat sy tans 'n meer ontspanne kind is wie se teenwoordigheid in die huis nie meer steurend is nie. Die vader beplan inderdaad om vir die gesin nuwe huisvesting van 'n meer permanente aard te bekom, met die oog op 'n moontlike huwelik. Die moeder se eerste huwelik was egter vir haar so traumaties dat sy ernstige bedenkinge het oor so 'n stap.

Na gesprekvoering word ooreengekom op die beëindiging van ortopedagogiese steun aan die gesin.

Sessie 8

Voorbereiding

Doel: Tydens hierdie sessie word beoog om die kind finaal te distansieer en te rig op skooltoetrede.

Inhoud: Leesgereedheidsoefeninge met klem op visuele diskriminasie, byvoorbeeld die uitken van kleiner en groter verskille en ooreenkomste in prente en letters, asook die uitken van rigtingverskille soos tussen f en t, b en d, p en q, n en u.

Strategieë: Tydens die oriënteringsfase sal die terapeut verwys na die feit dat dit die laaste sessie is. Jenny se skrifvaardigheid het fluks gevorder as gevolg van haar harde oefening. Leesvaardigheid verg dieselfde voorbereiding. Daar is etlike leesspeletjies wat sy nou al met gemak kan baasraak. Die voorligtingsgesprektechniek word gekombineer met direkte speelterapie, aangesien die inhoud heenwys na die grondvorme speel en gesprek. Die tempo van die sessie moet sodanig wees dat dit 'n opgewekte besige uurtjie is waarin terapeut en kind op 'n gedistansieerde, saaklike wyse met die inhoud omgaan. Tydens die afsluiting sal die kind se aandag daarop gevestig word dat beëindiging van die sessies nie die einde van die vriendskap hoef te beteken nie. Die terapeut stel steeds in die kind belang en sal graag in die toekoms verneem hoe dit met haar gaan.

Verloop

Die kind kom armswaaiend die vertrek binne en oorhandig terloops die prentjie wat sy vir die terapeut as afskeidsgeskenk gemaak het.

Die sessie verloop soos beplan, maar Jenny is effens belangeloos. Sy voltooi wel die opdragte, maar nie met haar gewone werkywer nie. Sy wil nie vir culaas teken of met klei speel nie en weier selfs die geliefde Von Staabsstel.

Toe die terapeut ter afskeid vermeld dat sy steeds welkom sal wees om te kom kuier, vra Jenny of sy eendag vir 'n naweek mag kom. Die tera-

peut bevestig dat sy welkom sal wees. Jenny lag en antwoord: "Dan sal jy 'n plastieklaken moet koop, want ek maak soms my bed nat!"

Evaluering

Die skynbare traagheid en belangeloosheid van die kind toon aan dat sy nie meer nood het aan 'n gesprek met die terapeut nie. Haar afwysing van ekspressie- en projeksiemateriaal dui op deprojeksie. Daar is nie meer 'n anonieme gevaar wat angs wek nie. Haar probleem (enurese) bly nog as moontlikheid voortbestaan, maar dit takel nie meer haar selfrespek af nie. Sy het dermate gedistansieer dat sy dit pertinent onder woorde kon bring sonder vrees vir verwerping.

Die wordingsagterstand wat hierdie kind getoon het, is opgehef en die natuurlike opvoedingsgang is herstel. Ouers en kind het toekomstperspektief herwin. Die pedoterapeutiese doel is verwesenlik.

7. SINTESE

Tydens die agt sessies pedoterapie wat oor twaalf weke gestrek het, is daarin geslaag om toereikende betekening van die volgende inhoude op oorwegend affektiewe, kognitiewe of normatiewe wyse teweeg te bring:

7.1 DIE VERHOUDING KIND : SELF

Sessie nommer	Inhoud en niveau van singewing	metodologiese beginsel
1	affektief (veiligheid, geborgenheid)	direktief
2	kognitief (liggaamskennis, sydigheid)	direktief
2	normatief (agting vir digniteit)	direktief
3	affektief (eie talente)	indirektief
4	kognitief (fisiese vaardigheid, selfstandigheid)	indirektief
4	normatief (persoonlike netheid)	indirektief
5	normatief (aanspreeklik vir medemenslike verhoudinge)	direktief
6	kognitief (handvaardigheid)	direktief

Sessie nommer	Inhoud en niveau van singewing	metodologiese beginsel
7	normatief (waarde van selfstandigheid)	indirektief
7	affektief (selfversekering)	indirektief
8	kognitief (toekomspektief)	direktief

7.2 DIE VERHOUDING KIND : ANDER

Sessie nommer	Inhoud en niveau van singewing	metodologiese beginsel
1	kognitief (verhouding tot terapeut)	direktief
2	affektief (geneëntheid van terapeut)	direktief
2	normatief (gesag van terapeut en aanspreeklikheid vir wedersydse verhouding)	direktief
3	kognitief (moeder as versorger)	indirektief
3	normatief (vader as beskermer)	indirektief
3	affektief (terapeut as borg)	indirektief
4	kognitief (vader as versorger)	indirektief
4	normatief (terapeut as tydelike betrokene)	indirektief
5	normatief (vader as versorger)	direktief
7	kognitief (susters is nie bedreigend)	indirektief
7	affektief (gebondenheid aan ouers)	indirektief

7.3 DIE VERHOUDING KIND : DINGE

Sessie nommer	Inhoud en niveau van singewing	metodologiese beginsel
1	kognitief (ordening van speelmateriaal)	direktief
2	normatief (privaatbesittings en netheid)	direktief
4	affektief (huisvesting)	indirektief
5	normatief (waarde van gehoorsaamheid)	direktief
5	kognitief (die dood)	direktief
6	kognitief (reëlmaat van patrone)	direktief
6	normatief (waarde van inspanning en volharding)	direktief
7	affektief (onvoorwaardelike aanvaarding deur opvoeders)	indirektief
8	normatief (waarde van kritiek)	direktief

7.4 DIE VERHOUDING KIND : GOD

Sessie nommer	Inhoud en niveau van singewing	metodologiese beginsel
6	kognitief (God as versorger en die beskikker oor lewe en dood)	direktief

Van die agt sessies het vyf oorwegend direktief verloop en drie oorwegend indirektief. Met die uitsondering van die kind-Godverhouding is toereikende betekenisgewing op al drie die belewingswyses teweeggebring by wyse van sowel die direkteie as die indirektiewe werkswyse.

Uit hoofde van die jong kind se gebrekkige ervaringsbesit en taaltekorte het die kind-Godverhouding minder prominent as terapeutiese inhoud gefigureer. Die abstrakte aard van die inhoud is sodanig dat dit te betwyfel is of enige noemenswaardige betekeniswysiging tydens die duur van die pedoterapie kon plaasvind. Daar kon ten beste slegs enkele ervaringsreste opgedoen word wat moontlik met verloop van volgehoue gunstige opvoeding tot ervaringsbesit kan konsolideer. Daar kan tot die gevolgtrekking geraak word dat wysiging van die kind-Godverhouding as eksplisiete pedoterapeutiese doel onrealisties optimisties was. Om dit egter slegs as implisiete doel tydens die terapeutiese verloop te laat figureer, sou die moontlikheid skep dat die terapeut vrugbare terapeutiese momente in die verband nie pertinent uitbuit nie. Die problematiese aard van hierdie spesifieke terapeutiese inhoud bring mee dat dit maklik deur die terapeut, ouer en kind omseil sou kon word. Dit blyk dus wel sinvol te wees om dit as eksplisiete doel tydens beplanning in berekening te bring.

7.5 SLOTOPMERKING

Tydens opvolgkontak met die gesin ses maande na beëindiging van die pedoterapie, het die vader berig dat sy vriendin teen 'n huwelik besluit het en verhuis het. Hy het self Jenny se skooluitrusting gaan koop en haar die eerste dag skool toe geneem. Sy vorder fluks op skool en is gelukkig en tevrede tuis. Kontak met die gesin is daarmee beëindig.